

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет

Т. А. Рогова

ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ ЕТИКЕТ

Методичні рекомендації до організації самостійної роботи
здобувачів ступеня вищої освіти магістра
спеціальності «Журналістика»
освітньо-професійної програми
«Журналістика»
(заочна форма здобуття освіти)

Затверджено
Вченою радою ЗНУ
Протокол № 7 від 28.02.2023 р.

Запоріжжя

2023

УДК: 070:177(075.8)
P598

Рогова Т. А. Журналістський етикет : методичні рекомендації до організації самостійної роботи здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Журналістика» (заочна форма здобуття освіти). Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 53 с.

У методичних рекомендаціях до організації самостійної роботи подані поради щодо засвоєння теоретичного матеріалу та виконання практичних завдань, які сприятимуть формуванню професійних умінь, правильних манер поведінки журналіста (оператора) під час офіційних і неофіційних заходів. Видання допоможе сформувати багатоступеневу систему вмінь та навичок, необхідних здобувачу під час самостійного вивчення тем у межах навчальної дисципліни, а також при подальшій підготовці медійних матеріалів, спілкуванні з представниками монарших родин, різних національностей, релігійних груп в умовах виконання службових обов'язків.

Призначені для студентів-магістрів заочної форми здобуття освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Журналістика».

Рецензент

А. І. Тернова, канд. філол. наук, доц. кафедри журналістики

Відповідальний за випуск

Л. В. Чернявська, д-р наук із соц. ком., проф., завідувач кафедри журналістики

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Методичні рекомендації до самостійного вивчення тем	6
Змістовий модуль 1. Світові та вітчизняні тенденції у формуванні сучасних вимог до етикету	6
Тема 1. Вступ. Основні завдання курсу. Історія світового та вітчизняного етикету.....	6
Тема 2. Діловий етикет та його різновиди.....	10
Змістовий модуль 2. Дипломатичні норми етикету в журналістській діяльності.....	14
Тема 3. Дипломатичний етикет та журналістська діяльність: шляхи поєднання.....	14
Тема 4. Принципи спілкування журналіста з представниками релігійних груп	23
Змістовий модуль 3. Столовий етикет та його особливості	27
Тема 5. Столовий етикет: особливості формування та функціонування....	27
Тема 6. Світські заходи для представників ЗМІ: різновиди та характеристики	30
Змістовий модуль 4. Правила та норми спілкування з представниками різних національних груп.....	34
Тема 7. Етикетні принципи спілкування з представниками національних груп	34
Тема 8. Правила спілкування з коронованими особами в сучасному світі..	36
Методичні вказівки до підсумкового контролю.....	39
Глосарій.....	40
Рекомендована література	46
Додаток А1.....	48
Додаток А2.....	50
Додаток Б.....	51

ПЕРЕДМОВА

Етикет – інструмент правил та уніфікування поведінки, тривалий час знайомий людству, постійно зазнає змін під впливом внутрішніх, зовнішніх, політичних та професійних факторів. Журналісти, які беруть участь у формуванні суспільної думки та мають демонструвати правильність, коректність манер, повинні знати й розумітись на базових і специфічних правилах, засадах, нормах поведінки, зокрема в нетипових ситуаціях.

Світові стандарти етикету тісно пов'язані з діяльністю різних інституцій, зокрема Академії етикету при монарших дворах, що існували свого часу у Великобританії, Франції, Іспанії, проте зауважимо, що структура етикету формувалась у кожній нації на її народній основі під впливом різних психологічних, соціально-політичних та культурологічних факторів. Суспільство давно намагається виробити універсальні правила поведінки, роблячи акцент на їх унікальність, уніфікованість. Варто згадати «Біблію», де пропонувались одні з перших зібраних правил моралі та поведінки. В українській історії величезну роль у формуванні правил етикету відіграли народні звичаї, повір'я. Уже понад десятиріччя спостерігається тенденція відкриття спеціалізованих курсів, що говорить про динамічні зміни у правилах, які варто постійно вивчати і самостійно. Для журналіста принципово важливо розумітися на ключових правилах, аби не потрапити у рамках виконання професійних обов'язків у некомфортну, або навіть скандальну ситуацію. Розуміючи встановлений порядок, сукупність правил, які регламентують зовнішні прояви людських взаємин, масмедійник зможе дотримуватися правил спілкування, як із представниками владних структур, так королівським особами, дипломатами, особами, що сповідують іншу релігію.

Головною *метою* методичних рекомендацій до самостійної роботи є допомога студентам у вивченні та засвоєнні основних аспектів етикету в професійній діяльності, принципів налагодження діалогу з представниками інших національних і релігійних груп, особливостей співпраці з іншими видами ЗМІ, посадовими особами під час різноманітних інформаційних приводів: персональні інтерв'ю, прийоми, світські раути, молитовні сніданки тощо, а також представниками монарших родин.

Видання допоможе при самостійному вивченні тем, виконанні практичних завдань, сприятиме оволодінню навичками комунікації із представниками різних національних груп (меншин), релігій; навчать упевнено себе поводити під час світських заходів, будучи серед числа запрошених і виконуючи при цьому свої професійні завдання. Запропоновані розділи включають теоретичні основи з історії світового й національного етикету, поділу його на підвиди та системи, рекомендації щодо самостійного опрацювання тем, практичні завдання зорієнтовані на кращу орієнтацію у правильній манері поведінці в конкретних умовах: заходи різного виду офіційності, персональні інтерв'ю, візити, церемоніальні процедури.

Метою викладання навчальної дисципліни «Журналістський етикет» є комплексне навчання: ознайомлення студентів із базовими аспектами етикету в професійній діяльності, принципами налагодження діалогу з представниками

інших національних та релігійних груп, особливостям співпраці з іншими редакціями, посадовими особами (консулами, дипломатами, речниками, спікерами) під час різноманітних інформаційних приводів.

Основними **завданнями** викладання дисципліни «Журналістський етикет» є формування складної та багатоманітної системи умінь, навичок в роботі сучасного масмедійника з різною аудиторією; створення, користування інформаційно-практичним портфелем компетенцій для орієнтації у складних професійних ситуаціях, його адаптація в сучасних умовах української та зарубіжної журналістики.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати**:

- визначення понять «етикет» та його основні прояви;
- специфіку виокремлення різновидів та систем етикету;
- правила поведінки журналіста (оператора) під час відвідування протокольних зустрічей;
- принципи взаємодії та співпраці представників різних національних та релігійних груп.

За підсумками курсу студенти повинні **уміти**:

- орієнтуватися у правилах поведінки під час світських та протокольних заходах;
- знаходити підходи для творчої роботи із представниками монарших родин, національних та релігійних груп;
- орієнтуватися у ході проведення заходів, правилах дрес-коду;

набути компетентностей:

- здатність застосовувати теоретичні знання в практичних ситуаціях;
- здатність до адаптації та дії в новій ситуації з різним колективом;
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

Засвоєні теоретичні знання, набуті практичні компетенції допоможуть журналістам упевнено себе поводити під час офіційних, неофіційних, протокольних заходів, розважальних івентів, підготуватися до них, повернутися з події із матеріалом для створення якісного матеріалу. При викладенні курсу «Журналістський етикет» необхідно враховувати його зв'язки з дисциплінами циклу професійної та практичної підготовки, а саме: «Студійний практикум» (правильність підбору одягу для запису спічів), «Вступом до фаху» – навчання правил професійної поведінки журналіста, «Журналістською етикою» у сегменті нормативно-правових актів роботи масмедійника, «Теорією та методикою журналістської творчості» у навчанні ключових засобів і методів роботи у редакції та за її межами.

Авторка методичних рекомендацій до організації самостійної роботи сподівається, що видання сприятиме формуванню багатоманітної системи знань, умінь і навичок у підготовці до відвідування офіційних та неофіційних заходів, протокольних подій, допоможе вибудовувати манеру поведінки під час розмови із спікерами, що представляють різні національні та релігійні групи.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМ

Самостійна робота студента – це самостійна діяльність та навчання студента, яку науково-педагогічний працівник планує разом зі студентом, але виконує її студент за завданнями та під методичним керівництвом і контролем викладача без його прямої участі.

До самостійного навчання студента належать:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу;
- вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання;
- поглиблене вивчення літератури на задану тему та пошук додаткової інформації;
- підготовка до виступу на семінарських заняттях та підготовка до практичних (лабораторних) занять;
- систематизацію вивченого матеріалу перед іспитом;
- опрацювання та підготовку огляду опублікованих у фахових та інших виданнях статей;
- підготовка та оформлення схем, таблиць, графіків, діаграм тощо;
- інструктивно-методичні матеріали до роботи у фоно- та відео-лабораторіях, комп'ютерних класах.

Методичне забезпечення самостійної роботи студентів передбачає й засоби самоконтролю (тести, пакети контрольних завдань, питання та завдання для самоконтролю).

Для успішного самостійного опрацювання теоретичного матеріалу навчальної дисципліни та підготовки до практичних занять слідуйте за рекомендаціями, які прописані до кожної теми

Змістовий модуль 1. Світові та вітчизняні тенденції у формуванні сучасних вимог до етикету Тема 1. Вступ. Основні завдання курсу. Історія світового та вітчизняного етикету

1. Вступ. Інновації курсу.
2. З історії світового етикету. Від епохи ренесансу до століття інформаційних технологій.
3. Розвиток українського національного етикету. Типові риси українського менталітету.
4. Адаптація світового досвіду з етикету в українське середовище.

Для того, щоб підготуватися до відповіді на питання №1, варто окреслити, що журналістський етикет, дотримання його правил завжди було і буде актуальним, проте, часто помічаємо порушення норм поведінки не лише власне медійниками, але і представниками їх реальної аудиторії. Серед базових причин – постійне нівелювання нормами та правилами, психологічна напруженість,

втома, викликані тривалою війною проти Росії, великою кількістю щоденних подій, у тому числі, патогенних. Для самостійного засвоєння теми рекомендуємо **ззанотувати рекомендовану літературу** (№2 у списку рекомендованої), звернувши увагу на тлумачення поняття.

Додатково прочитайте **Теоретичні відомості**: етикет як термін пішов від французького слова «*étiquette*» (у перекладі «ярлик», «етикетка») – сукупність правил, норм поведінки, що регулює зовнішні прояви людських взаємин (поведінка в громадських місцях, поводження з людьми із оточення, у тому числі, професійного, форми звертання, привітання, прощання, манери поведінки, одяг тощо). Етикет регламентує поведінку людини в певних ситуаціях як у побуті, так і професійних умовах, або ситуаціях, в яких особа потрапляє через свою роботу, посаду, обов'язки.

Зверніть увагу. Деякі усталені норми та правила під впливом особистих, суспільних, політичних, воєнних факторів можуть змінюватися, і спочатку з'являтися, укріплюватися, а потім лише прописуватися як такі, що варто виконувати.

Рекомендується під час самостійного вивчення питання №2 **звернути увагу** на такі важливі сім аспектів (технологія ефективного запам'ятовування важливої інформації із загалу тієї, що представлена – прим. авт.):

- слово сформувалось у XVIII ст. при королі Людовіку XIV;
- поява слова пов'язана з етикетками – картками, які видавали людям на балах, де було вміщено основні правила поведінки;
- перші уніфіковані та зафіксовані правила поведінки були у Стародавньому Єгипті – «Інструкція по поводженню» понад п'ять тисячоліть тому розказували, як варто себе поводити;
- ідеальна поведінка без порушень норм була важлива у Стародавній Греції та Римі, а Конфуцій вбачав важливість етикету власне у родині;
- розділяють такі різновиди етикету: мовний, траурний, столовий, професійний (службовий), релігійний, телефонний, дипломатичний, святковий, серед якого весільний є одним із різновидів, етикет вихідного дня театральний, цирковий, концертний тощо);
- багато у чому на формування правил етикету вплинула Біблія;
- норми етикету не лише для багатих та владних: у XIX ст. була видана брошура «Прості поради простим людям», де були вказані базові норми та правила: варто було юрмитися, не смітити, з повагою ставитися до своїх господарів (під час кріпосного права).

При пошуку відповіді на питання №3 студентам рекомендується ознайомитися з **Теоретичними відомостями**, де пояснюється зв'язок етики та етикету в різних історичних епохах розвитку України (№1, №4, №6 у списку рекомендованої літератури). **Прочитайте та запам'ятайте**: під впливом християнства принципово змінилися традиційні моральні цінності русичів. Зазнало змін і розуміння цих цінностей під впливом християнства та етичних концепцій Греції, Візантії.

Тогочасна етична, а відтак і етикетна думка, сконцентрована в «Повісті минулих літ», «Слові про закон і Благодать» Іларіона, «Ізборниках Святослава»,

«Повчанні Володимира Мономаха» тощо. Акценти тогочасної філософії на особі, проблемах, пов'язаних із протистоянням добра і зла, дають підстави для тверджень про «етизацію», а відтак і «етикетозацію» всієї філософської думки Київської Русі.

Перед людиною відкриваються два шляхи: шлях життя і шлях смерті. Шлях життя – це шлях закону, який вимагає: любити Бога і ближнього, як самого себе; не бажати ближньому того, чого не бажаєш собі; молитися за тих, хто чинить тобі зло; любити ворогів своїх; ухилятися від плотських і мирських гріхів; бути милостивим; шанувати святих; не вбивати; не чинити перелюбу; ухилятися від злодійства і обмови; поступатися тому, хто хоче судитися з тобою; не чаклувати; не гніватися; не заздрити; не лицемірити; не пиячити; не бути гордим; не лихословити; не бути корисливим. Благом вважалось постійне моральне вдосконалення, добродіяння, турбота про благо інших людей, але сьогодні цей принцип можна піддати сумніву. Констатуючи існування соціальної і майнової нерівності, автори «Ізборника 1076 р.» проповідують принцип взаємної любові, доброти і милостині, що має гармонізувати соціальні відносини. Саме багатство, на думку авторів, не є злом, до зла ведуть заздрість, хабарництво, брехня, жадібність [6, с. 151–154].

Подумайте, які історичні події до 2022 року відіграли вагому роль у тому, що були видозмінені певні правила етикету? Обґрунтуйте свою думку.

Під час самостійної підготовки відповіді на питання №4 рекомендуємо **звернути увагу** на те, що за часів Київської Русі вихованню надавали великого значення, аналізуючи і на культуру поведінки. Так, 1117 р. великий князь київський Володимир Мономах написав «Поучение», яке було адресоване дитячій і дорослій аудиторії. Мономах вважав, що виховання залежить не від окремих настанов, а від сукупності виховних засобів, серед яких виокремлював етикет і хороші манери. Він стверджував, що чемність і ввічливість залежать не від людської суті, а від навичок і вмінь, набутих завдяки тренувальним вправам. Показово, що в рф у XVII ст була видана праця «домострой», у якій відверто погрожували жінці за «погане» виховання дітей, відсутність покори голові дому, а дітям «тrocенням ребер» за погану поведінку [5]. Це зайвий раз свідчить про феодальність у стосунках, сексизм, жорстка владна вертикаль у родинному колі були і продовжують бути визначальними у формуванні родинного устрою.

Говорячи про основні аспекти адаптації світового етикету в український простір, рекомендуємо **визначити** ті, що не відповідають дійсності, позначивши їх знаком «мінус» на основі опрацьованої інформації, що подана вище:

- вклонятися, коли заходить монарх у приміщення;
- вклонятися, коли заходить святий отець, представник церкви різних релігій;
- звертатися на Ви до батьків, бабусь / дідусів;
- ходити у кімнаті жінці із прикритою хусткою головою;
- мити чоловіку ноги;
- вставати на коліна, коли йде траурна процесія із вбитим воїном;
- обов'язково йти з роботи, аби жінка могла присвятити себе догляду за дитиною;

– цілувати руку онукам.

Часто плутаються через схожість написання та вимови слова «етика» та «етикет». Окрім орфоепічних та граматичних причин, це пояснюється тривалістю викладання курсів «Етика та етикет», «Етика та естетика» у вищих навчальних закладах протягом 80–2000-х років для студентів гуманітарних, природничих, педагогічних та інших спеціальностей. Для структурування знань, рекомендуємо **вказати** характерні аспекти, що притаманні етиці та етикету, оформивши відповідний список, а для цього варто **прочитати** у списку рекомендованої літератури джерело №3.

Етикет

Етика

Виконайте завдання у системі Moodle – з різних наукових джерел необхідно виписати тлумачення поняття «етикет» (мінімум 7–10 позицій) та доповнити на основі опрацьованих перелік власним, унікальним.

Рекомендована література

1. Етика ділового спілкування : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 344 с.
2. Мануйлов Є. М. Етикет у культурі поведінки та спілкування фахівців права. *Гуманітарний часопис*. 2010. № 2. С. 111–116.
3. Конюкова І. Я. Феноменологічні сутності норм і правил етикету. Сценічне мистецтво: творчі надбання та інноваційні процеси : матеріали II Всеукраїнської наукової конференції професорсько-викладацького складу, докторантів, аспірантів та магістрантів. Київ : Вид. центр КНУКіМ. 2020. С. 258 – 263.
4. Палеха Ю. І. Етика ділових відносин : навч. посіб. Київ : Кондор, 2018. 218 с.
5. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики : Словник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
6. Фреймут О. Школа Ольги Фреймут: Етикет. Київ : Snowdrop, 2018. 96 с.

? Контрольні запитання з теми для самоаналізу

1. Що таке етикет? Розкажіть, що Вам відомо про етимологію поняття.
2. Назвіть першу документальну працю в Україні, що присвячена етикету.
3. Окресліть основні різновиди етикету.
4. У чому полягає різниця між «етизацією» та «етикетозацією»?
5. У чому проявляється феодалізм та сексизм у правилах сім'ї за «Домостроєм»?

Тема 2. Діловий етикет та його різновиди

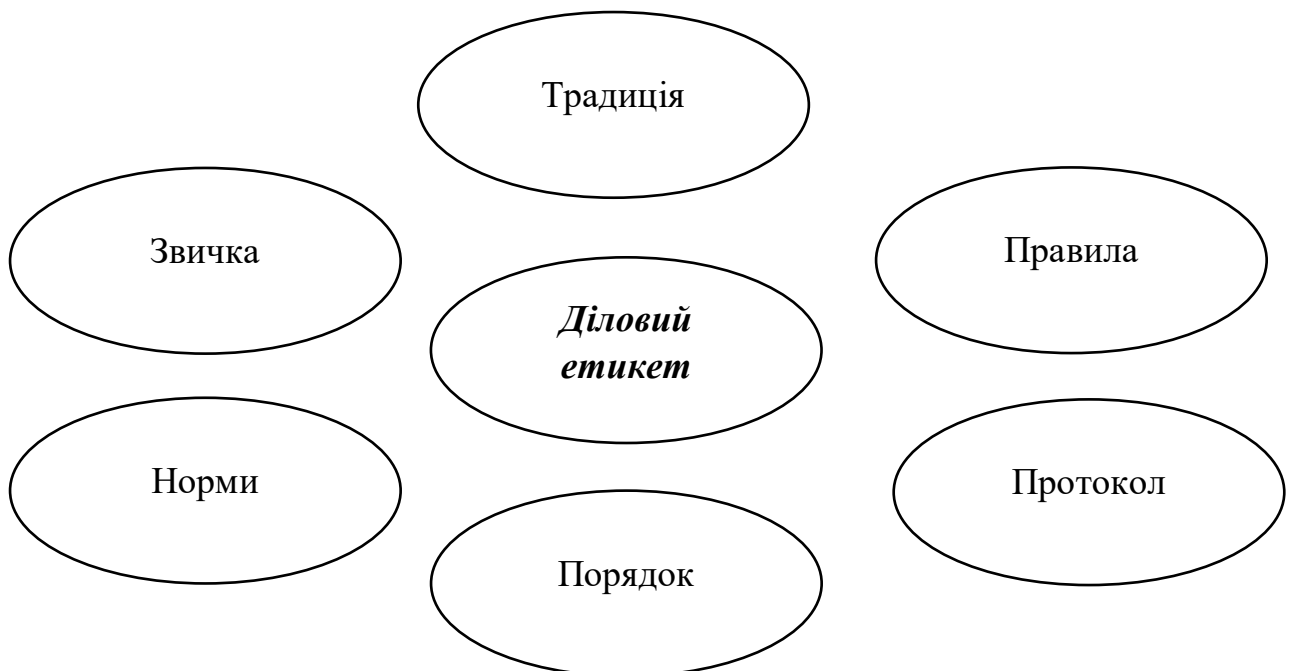
1. Основні тлумачення ділового етикету. Діловий, професійний, мовний та науковий етикет.
2. Основні вимоги до діяльності журналіста у науковому сегменті.
3. Плагіат, цитування, перецитування у наукових роботах із соціальних комунікацій та журналістики. Авторство та співавторство у матеріалах.

Тема винесена на самостійне вивчення, тому рекомендуємо **прочитати** відповідний розділ «Діловий етикет» у джерелі №7 у списку рекомендованої літератури до теми та **зафіксувати** ключові положення.

Для зручності самостійного опрацювання, радимо ознайомитися із термінами. **Діловий етикет** – комплексне поняття, що містить у собі правила та норми ведення переговорів, листування, телефонних розмов, продажів, методів промоції. Беззаперечно включає норми тайм-менеджменту – делікатне та раціональне використання часу для вирішення робочих справ: наради, переписка, переговори. Варто говорити, що інколи у журналістській діяльності порушуються норми ділового етикету, наприклад, коли подія сталась уночі, і редактор телефонує журналісту, оператору для того, щоб вони відвідали місце, зробили матеріал.

Етика ділового спілкування нового століття вносить корективи в укорінені алгоритми поведінки: тепер в професійних стосунках вже на такі важливі статус і вік, а гендерні відмінності взагалі не мають значення. Етикет ділового спілкування – набір статичних та динамічних правил поведінки, звичаї та соціальні норми, необхідні в ділових відносинах і особистому спілкуванні [5]. Протокол, який регулює взаємовідносини між партнерами, колегами, підлеглими й керівником та за потреби може змінюватися, але відбувається це лише за згоди усіх учасників процесу.

Для проведення на занятті **мозкового штурму**, варто попередньо самостійно підібрати синоніми до понять «діловий етикет» і **подумати**, чому не можна ні одне із запропонованих синонімів назвати абсолютним? Відповідь обґрунтуйте.

Самостійно готуючи відповідь на питання №1, **прочитайте** історичну довідку: «Наші предки-українці, на відміну від росіян, – зазначає О. Язвінська у дослідженні “Нормативна лексика козацької доби”, – не застосовували у своїй розмові лайки, тобто, звичайного нині “мату”. До лайливих слів козаків належали “дідько”, “чорт”, “пес”, “собака”, “кат”, “єретична душа”, “корчемник” (п’яниця), “грач” (азартний гравець)». Образливим було звинувачення у народженні внаслідок позашлюбних статевих стосунків (“байстрюк”)) [6, с. 212]. До речі, таке походження завжди негативно підкреслювалось в європейських країнах, у розмові з дітьми, народженими поза шлюбом, дозволялось зневажливе ставлення. Показово, що цей «середньовічний» принцип знайшов відображення навіть вигаданих світах, зокрема у циклі романі «Пісня льоду та полум’я» Дж. Мартина.

Великою образою для козаків було, якщо когось називали зрадником, безчесним, віроломним. «На Запоріжжі “мат” з’явився разом з поселенням “... великоруських селян у запорізьких вольностях”, які прибули з Росії, із Серпухова (Новицький Я. П.). “В Україні, – писала О. Язвінська, – “матірщина” ніколи не була такою публічною, як у Росії. Українці, на відміну від росіян, не вживали непристойних слів при жінках і дітях”. “Матірщина” суперечить християнській вірі: “Що посіємо устами, те пожнемо на ниві свого серця” (Іван Златоуст)» [6, с. 212].

Діловий етикет – це не тільки специфічна комунікативна система й форма поведінки, а й своєрідна система знаків. **Подумайте**, які з них вже стали усталеними та що означають.

Вивчаючи діловий етикет, варто говорити про його підрозділ – **нетикет** – етикет спілкування в мережі. Рекомендуємо **занотувати рекомендовану літературу** (№1) та запам’ятати ключові поняття, правила диджитал-етикету.

Окрім часових та тематичних обмежень у комунікації, правилах оформлення листів, треба говорити про вихід в сторіз, рілз, організацію опитувань чи публікацію постів, що негативно зображують сучасне керівництво, команду, в який журналіст працює. Це неприпустимо, проте якщо журналіст звільнився і не веде діяльність, пов’язану із певним ЗМІ, тоді такі публікації прийнятні, проте є досить суб’єктивними. **Пригадайте**: які правила введення персональних сторінок у соціальних мережах для журналістів ВВС вам відомі.

Прочитайте теоретичні відомості, які допоможуть у самостійному вивченні питання №2: журналіст повинен дотримуватися етикетних норм у науці, яка є одним із проявів сфери розповсюдження ділового етикету. Це важливо, коли фахівець готує тези конференції, чи пише наукову статтю для публікації. Варто не лише повністю та коректно посилатися на першоджерела, але у випадку роботи із перецитуванням подавати першоджерело, щоб уникнути подальших непорозумінь. Плагіат не сумісний із формуванням професійного портрету журналіста, який окрім практичної діяльності, задіяний у науці. У будь-якій науковій розвідці має бути актуальність (новизна), суть проблеми та варіанти її рішення, а не просто використання цитат інших авторів – компіляція.

Оскільки соціальні комунікації – сфера, яка постійно розвивається під впливом технологічних, соціальних, політичних, наукових факторів, журналіст може брати інтерв'ю у відомих фахівців у своїй сфері, наприклад, вчених, що зробили сенсаційне відкриття, розробили необхідну у житті конструкцію, винайшли ефективні ліки. У випадку розмови варто наперед підготуватися, дізнатися як можна більше про свого майбутнього співрозмовника, його сферу діяльності, винахід. Якщо щось не зрозуміло (як працює той чи інший механізм, наприклад), не треба боятися ставити питання-уточнення. Можна ввічливо попросити ще раз пояснити більш простими словами, мотивуючи це тим, що далі ви будете пояснювати іншим людям. **Опрацюйте** джерело №5 у списку рекомендованої літератури до теми, доповніть перелік правил.

Подумайте та укладіть зібрані правила комунікації у професійному середовищі та **зафіксуйте** їх. Серед них, наприклад, можуть бути такі.

1. За умови нестабільного зв'язку заздалегідь повідомити організаторів заходу про можливі перебої, або те, що розмова буде відбуватися із вимкненою камерою.

2. Підписуйте ім'я справжнім українською мовою, або англійською транслітерацією.

3. Використовувати власне зображення на аватарці систем відеоконференцій, реальне ім'я, прізвище, назву ЗМІ.

4. Дотримуватися норм етичного спілкування, не перебивати, маючи на меті щось сказати, попереднього дати зрозуміти про це організатору, наприклад, використовуючи графічний символ піднятої руки.

5. У випадку порушення з'єднання спробувати ще раз долучитися до зустрічі, якщо не виходить – повідомити через месенджер, електронну пошту, телефон організатора, що мають місце технічні проблеми.

6. Бажано під час власного виступу вмикати камеру. Найкращий план за крупністю для включення – середній перший та середній другий.

Самостійно вивчаючи питання №3, студентам пропонується **ззанотувати ключові положення рекомендованої літератури** (№5 у списку рекомендованої літератури до плану заняття) та виписати тлумачення термінів:

Плагіат – це...

Цитування – це...

Перецитування – це...

Авторство – це...

Співавторство – це....

Інколи трапляються ситуації порушення авторських прав у журналістській діяльності. Наприклад, у приватній розмові із колегою журналіст поділився, що має на меті провести розслідування корупційних схем, скажімо, в органах місцевого самоврядування. Інший колега, почувши це, також вирішив це зробити, і підготував матеріал першим для публікації (виходу в ефір). Як на Вашу думку, чи є це плагіатом? Чи є порушенням норм пряме викрадання напрацювань на комп'ютері, чернеток, фотографій, відеоматеріалів, створених іншими колегами? Як поради щодо захисту інтелектуальної власності можете запропонувати?

Подумайте: чому згідно із ЗУ «Про авторські та суміжні права» інтерв'ю належить людині, яка його проводила (фіксувала) та особі, яка відповідала на питання? У яких випадках можуть бути винятки та чому?

Пройдіть тестування №1 у системі Moodle, давши відповідь на три питання, де лише одна відповідь є правильною.

Рекомендована література

1. Андрійченко Ж. О. Digital етикет та комунікації: тенденції та вимоги сьогодення / Ж. О. Андрійченко, Т. П. Близнюк, О. В. Майстренко. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. С. 108–113.

2. Козловська Л., Терещенко С. Чи потрібне істині красномовство (про мовний етикет у науковому спілкуванні). *Культура слова* : журн. / НАН України, Ін-т укр. мови ; редкол.: С. Я. Єрмоленко (відп. ред.) [та ін.]. Вип. 75. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго. 2011. С. 170–177.

3. Палеха Ю. І. Етика ділового спілкування : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 344 с.

4. Пантелюк М. І., Маруніч І. І., Гайдаєнко І. В. Ділове спілкування та культура мовлення : підручник. Київ : ЦУЛ, 2020, 156 с.

5. Статкевич Л. П. Форми реалізації інтертекстуальності в тексті художнього твору. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Філологія*. Харків. 2011. № 936. Вип. 61. С. 285–288.

6. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики : Словник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.

7. Фреймут О. Школа Ольги Фреймут: Етикет. Київ : Snowdrop, 2018. 96 с.

? Контрольні запитання з теми для самоаналізу

1. Що таке діловий етикет та які його різновиди існують?

2. Яким чином журналіст-практик може проявити себе у науковій сфері?

Відповідь проілюструйте прикладами.

3. Що означає частковий плагіат на практиці?

4. Чи можна вважати використання лайки, брутальних, нецензурних слів порушенням правил ділового етикету? Чи є винятки з правил, і якщо так, то які саме?

5. Поясніть термін перецитовування та розкажіть, що про нього відомо у контексті наукової сфери.

Змістовий модуль 2. Дипломатичні норми етикету в журналістській діяльності

Тема 3. Дипломатичний етикет та журналістська діяльність: шляхи поєднання

1. З історії дипломатичного етикету.
2. Поняття «дипломатичний корпус», «консульська служба». Огляд нормативної бази, що регулює діяльність в дипломатичному корпусі.
3. Робота журналістів з інформаційними приводами дипломатичного характеру. взаємодія з пресслужбами.
4. Правила поведінки на дипломатичних прийомах.
5. Основні тенденції дрес-коду в залежності від події, часу, особи.

Готуючись до відповіді на питання №1, **подумайте**, які традиції могли лягти в основу дипломатичного етикету, зверніться до теоретичних відомостей, зокрема тих, що стосуються епохи До нашої ери, Середньовіччя, Відродження. **Прочитайте** теоретичні відомості. Греки розвинули дипломатичний етикет, створивши урочистий посольський церемоніал. Їхні послы носили так звані жезли Гермеса, бо саме бог Гермес був покровителем послів у Давній Греції. Верхню частину жезлів обвивав лавровий вінок, як доказ слави та справжності грецького посланця. До жезла прикріплювалися крила, що символізували вміння політика маневрувати, балансувати, бути легким, аби літати у повітрі. Два переплетені вузли свідчили про його хитрість. Послу перед візитом до певних країн вручали сформовану інструкцію, як вести переговори. Вона була написана на двох картках або табличках, складених навпіл. Їх називали дипломами. Звідси і з'явилося слово «дипломатія».

Рекомендуємо **прочитати** теоретичні відомості та застосовувати їх під час відповіді на питання на занятті. На основі дипломатичного етикету був сформований цивільний (світський) етикет. Почала з'являтися відповідна література. 1204 р. іспанський священик Педро Альфонсо написав книгу «Disciplina Clericalis» («Дисципліна клерикаліс»). Це перша книга з етикету. Вона написана для священиків та ченців (багато тем підіймаються саме релігійного, церковного характеру), але користувалась успіхом і в цивільного населення. На основі цієї книги з'явилися посібники з етикету в Англії, Голландії, Франції.

В історії людства, аж до початку нового часу, тобто до ХІХ ст., питанням церемоніалу надавалося велике значення (приїзд посла, його одяг, транспорт тощо). Часто в'їзди послів обставлялися з надзвичайною пишнотою, як, наприклад, візит польського посла Яна Глінського в Стамбул (ХVІІ ст.). Процесія розтягнулась через все місто, її відкривали 37 возів з особистим багажем посла, потім їхали 4 чудові карети з посольським оточенням, 40 польських шляхтичів в одязі з рожевого шовку, розшитого сріблом, йшли за загоном яничарів. За ними вели 28 коней в яскраво-пурпурових попонах, потім йшли 4 трубачі, 12 пажів у вишитому золотом одязі, лицарі і виблискуючі золотом гусари. Одяг посла був обсипаний діамантами. Його оточували 12 гайдуків в шапках з султанами із пір'я павичів. Підкови коней посла були з

чистого срібла і заледве тримались на двох ухналях, щоб під час церемонії навмисне могли загубитися, а присутні їх знайшли і дивувались з неймовірного багатства [7].

Пропонуємо переглянути відео з процедури вручення вірчим грамот за покликанням: <https://www.youtube.com/watch?v=kg40IJzp11o>, що транслювалась не раз в ефірі загальнонаціонального марафону «Єдині новини», що допоможе у розумінні суті церемоніального етикету. **Поясніть** на занятті, яку роль виконує президент України, Головнокомандувач ЗСУ, послі? Які ключові символи та сценарні норми поведінки ви помітили?

Відповідаючи на **питання №2** плану, **зверніть увагу** на визначення ключових понять

Дипломатичний корпус – це сукупність незалежних один від одного глав дипломатичних представництв, спільними для яких є країна перебування та характер діяльності. Друге трактування терміну представлено у ширшому значенні: сукупність усіх дипломатичних працівників, яких країна перебування визнає в якості дипломатичного персоналу, а також членів їхніх родин (дружин, чоловіків, неповнолітніх синів та незаміжніх дочок). До дипкорпусу також належать торгпреди (керівники торгово-економічних місій) та їх заступники – спеціальні аташе і члени їхніх сімей.

Уперше в історії термін «дипломатичний корпус» було вжито у Відні 1754 року, і він носив радше іронічний характер. Лише на початку XIX ст. термін увійшов у вжиток як окреслення всієї спільноти дипломатичного персоналу, акредитованого в країні перебування.

Консульська служба – спеціальний вид дипломатичної служби. 2. Структурний підрозділ Міністерства закордонних справ України.

Дипломатичний протокол – це сукупність загальноприйнятих правил, традицій і умовностей, дотримуваних урядами, відомствами закордонних справ, дипломатичними представництвами, офіційними особами і дипломатами, народними дипломатами при виконанні своїх функцій в міжнародному спілкуванні та державі. Слово протокол походить від грецького «protokollon» («protos» – перший, а «kolla» – клеїти), тобто, дослівно – правила оформлення документів. Пізніше це слово тривко увійшло в дипломатичну практику і крім оформлення документів цією назвою стали означати всі питання етикету і церемоніалу [3].

Повторіть етимологію слова «дипломатія» та з якою країною вона пов'язана?

Серед основних законів України які регулюють діяльності дипломатичних служб, варто назвати такі:

1. Конституція України. Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Стаття 2. Суверенітет України поширюється на всю її територію. Україна є унітарною державою. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою. Стаття 9. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише

після внесення відповідних змін до Конституції України. Стаття 18. Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права.

Також в конституції України визначаються повноваження:

– Президента України в сфері МВ – ст.102 глава держави виступає від її імені, ст.. 106 п.2 щорічне послання до народу; п.3 представн. держ за кордоном; п.4 приймає рішення про визнання держав; п.5 призначає / звільняє глав дип, представництв приймає вірчі/відкличні грамоти; п.24 присвоює вищі дип ранги.

– Верховної Ради – ст.85 п.5 ВР визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики.

– Кабінет Міністрів – ст.116 п.1 забезпечує здійснення ЗП, п.8 організовує і здійснює зовнішньоекономічну діяльність.

2. Закон України про дипломатичну службу визначає правові засади та порядок організації діяльності дипломатичної служби України як складової частини державної служби, а також особливості правового статусу державних службовців, які перебувають на дипломатичній службі. Стаття 2. Правове регулювання дипломатичної служби відносини, що виникають у зв'язку з проходженням дипломатичної служби, регулюються Конституцією України, цим Законом, Законом України «Про державну службу», Кодексом законів про працю України, Консульським статутом України, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до них, а також чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. В статті 3. визначаються основні принципи дипломатичної служби; статті 4. основні завдання дипломатичної служби; Стаття 5. Основні функції дипломатичної служби; Стаття 6. Система органів дипломатичної служби; Стаття 7. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення дипломатичної служби. В розділі II визначається кадровий склад дипломатичної служби, призначення на дипломатичні посади. Стаття 12. Кадри дипломатичної служби Розділ III Дипломатичні ранги. Стаття 17. Порядок присвоєння дипломатичних рангів Стаття 18. Строки перебування у дипломатичних рангах Стаття 26. Дипломатична академія при Міністерстві закордонних справ України

3. Положення про МЗС України та кількісний склад його колегії, яке було затверджене постановою Кабінету Міністрів від 18 лютого 1993 р. Згідно із п. I цього положення «МЗС України є центральним органом державної виконавчої влади, керівник якого відповідно до Конституції України входить до складу Кабінету Міністрів України. Міністерство забезпечує у межах своїх повноважень проведення зовнішньої політики України і здійснює координацію діяльності всіх учасників зовнішньополітичних зв'язків України». Слід наголосити, що відповідно до ст. 107 Конституції України міністр закордонних справ нашої держави є членом Ради національної безпеки та оборони й, отже, безпосередньо підпорядковується Президенту, а саме Міністерство закордонних справ, поряд із Міністерством оборони, Міністерством внутрішніх справ.

Службою безпеки України входить у систему так званих силових міністерств держави.

4. Консульський статут України:

Стаття 1 Консульські установи України (далі – консульські установи) захищають за кордоном права та інтереси України, юридичних осіб і громадян України. Консульські установи сприяють розвиткові дружніх відносин України з іншими державами, розширенню економічних, торговельних, науково-технічних, гуманітарних, культурних, спортивних зв'язків і туризму. Консульські установи сприяють вихідцям з України та їх нащадкам у підтримці контактів з Україною. Стаття 3 Консульські установи здійснюють свою діяльність відповідно до цього Статуту, законодавства України, міжнародних договорів України та міжнародних звичаїв [3]. Радимо **переглянути у джерелі №3** рекомендованої літератури, які ще документи регулюють норми міждержавного, дипломатичного етикету.

Під час вивчення теми радимо згадати голів Міністерства закордонних справ, які очолювали відомство протягом періоду незалежності України (за можливості із вказанням часових проміжків роботи). Які з цих осіб, на Вашу думку, зробили вагомий внесок у формування іміджу країни на міжнародній арені, а які, навпаки, тільки погіршили статус? Відповідь обґрунтуйте.

Самостійно **ознайомтесь** із теоретичними аспектами положення про Державний Протокол та Церемоніал України від 22.08.2002 р. за посиланням: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/746/2002>. Що, на вашу думку, потребує нагальних змін та чому саме?

Підготуйтеся до мозкового штурму, що буде проведене на занятті, та **дайте відповідь** на питання:

1. Навіщо журналісту налагоджені зв'язки у МЗС?
 2. Які події передбачають запрошення, у тому числі, онлайн, очільників відомства на ефір, запис інтерв'ю для подальшого коментування?
 3. Окресліть точки взаємодії між журналістами і МЗС.
- Свої відповіді проілюструйте практичним кейсом.

Підготуйтеся та візьміть участь у груповій дискусії, в ході якої мають бути розкриті такі питання

1. Із історії дипломатичного етикету.
2. Поняття «дипломатичний корпус», «консульська служба». Правила роботи з прес-службами відомств.
3. Огляд нормативної бази, що регулює діяльність журналістів в дипломатичному корпусі.
4. Правила спілкування з коронованими особами.
5. Правила поведінки на дипломатичних прийомах.
6. Основні тенденції дрес-коду в залежності від події. часу, ключової особи заходу.

Кожен студент обирає одне питання, що є ідентичним плану теми, та предметно його висвітлює, готуючи відповідну презентацію (не більше 7–10 слайдів) із вказівкою використаних джерел. Використання візуалу (фотографії, відео) є обов'язковим елементом.

Розглядаючи питання №4, ~~з~~занотуйте рекомендовану літературу (№1 і №4 у переліку до теми). Запам'ятайте такі правила для подальшого використання:

1. До кожного заходу необхідно уважно готуватися, враховуючи його мету і місце проведення. Для цього заздалегідь складаються списки запрошених, своєчасно надсилаються запрошення (як правило, за 10 – 12 днів до заходу), складається меню і план розсадки, якщо йдеться про сніданок, обід або вечерю.

2. Найкраще влаштувати прийоми в диппредставництві або в резиденції посла, але це не завжди можливо, тому нерідко доводиться орендувати приміщення спеціальних залів прийомів або ресторанів з якісною кухнею і високою культурою обслуговування. Для забезпечення прийомів у державних установах можуть також запрошуватись професійні офіціанти.

3. Дуже уважно треба підходити до дати проведення заходу. Виключаються святкові й неробочі дні. В ісламських країнах під час Рамадану дипломатичні зустрічі не проводять. Ці заходи недоречні і в дні національної жалоби. У відомствах посольства Ізраїль у п'ятницю в другій половині дня і в суботу жодний захід не проводиться, оскільки триває Шабат.

4. Велике значення має складання списків запрошених, бо, як правило, охочих або й тих, кого справді треба було б запросити, завжди виявляється більше, ніж дозволяють можливості. Але, в будь-якому разі, на великі прийоми з нагоди національних свят обов'язково запрошуються керівники держави, представники відомств і громадських організацій, діячі культури і науки, журналісти, релігійні лідери, колеги з дипломатичного корпусу.

5. При складанні кошторису прийому завжди треба враховувати і «відсоток відсіву» – тобто тих осіб, які, можливо, не зможуть взяти участі у заході.

6. Сучасна міжнародна протокольна практика свідчить про тенденцію до організації скромних прийомів, які б виключали елементи непотрібної пишності, надмірної кількості спиртних напоїв або дорогих страв. Бажано, щоб в меню прийомів враховувалися як національний колорит своєї країни, так і національні та релігійні особливості країни перебування (некошерна їжа установах, які відносяться до іудаїзму, свинина – до ісламу, м'ясні страви у піст в організаціях, які позиціонують себе як ті, що працюють, підтримуючи догмати православ'я тощо) [8].

Дрес-код – форма одягу і принципи її носіння при відвідуванні різних заходів, закладів, подій. Словосполучення походить від англійського dress-code, що в перекладі означає «кодекс одягу» (dress – одяг, code – правило, кодекс).

Говорячи про дрес-код у залежності від події, часу, особи (питання №5), варто звертати увагу на такі моменти:

– у запрошенні, що надійте в редакцію, традиційно вказаний стиль – «вечірній», «діловий», «п'ятничний», «повсякденний» тощо (Рис 2.);

– інколи додатково вказуються пріоритетні кольори, або гама, яку не варто використовувати.

Для чоловіків, у тому числі масмедійників, операторів, яких запросили на захід, варто знати, що на прийоми, які розпочинаються до 20 години, чоловікам можна одягати костюм будь-якого кольору, але, звичайно, не яскравого. На

прийоми, які влаштовуються з нагоди національного свята або на честь (чи від імені) глави держави або уряду, міністра закордонних справ, а також на ті, які розпочинаються після 20 години, рекомендується одягати чорний костюм або костюм темного кольору (темно-синього, темно-сірого, темно-коричневого). Коли одягати смокінг – спеціально вказується в запрошенні. Одяг повинен бути добре випрасуваним, найкраще одягати свіжий костюм. До костюма, як правило, одягається біла сорочка з неяскравою (і в жодному разі не з чорною) краваткою. Чорна краватка одягається лише на знак жалоби.

Взуття повинно бути, як правило, чорного кольору, класичної форми. Улітку пору до світлого костюма можна взувати кольорові черевики (але в жодному разі не сандалети). Лаковані туфлі одягають лише до смокінга. Взуття повинно бути в ідеальному стані. Шкарпетки повинні бути в тон взуттю. На голову одягається, як правило, капелюх, світлого тону – весною і влітку, і темнішого – восени і взимку, щоб пасував до верхнього одягу. Не рекомендується одягати капелюха чорного кольору. Проте, як правило, якщо подія відбувається в Україні, моменти, що стосуються головних уборів, автоматично не виконуються.

Інша справа з одягом для жінок, враховуючи закони мінливої жіночої моди. На прийоми, які розпочинаються до 20 години, одягається коротка або середньої довжини сукня, сукня-костюм або костюм, а на честь національного свята або офіційного візиту одягається елегантна сукня середньої довжини або сукня-костюм. У такому одязі зручно спілкуватися із гостями, робити нотатки, прямі включення в ефірні студії.

На прийоми, які розпочинаються о 20 годині і пізніше обов'язково одягаються напівдовгі вечірні сукні, які на 15–20 сантиметрів не сягають підлоги, або довгі – до підлоги. У сучасній практиці найчастіше одягаються напівдовгі сукні для зручності, комфорту жінки, виконання нею професійних завдань, покладених редакцією [4].

На прийоми, що розпочинаються до 20 години, може одягатися невеликий капелюшок, на вечірні прийоми капелюшок не одягається. В українській практиці масмедійної діяльності Катерина Осадча завжди носить капелюшки на світських заходах, тим самим, формуючи унікальний, упізнаваний стиль.

Рисунок 1. Ведуча Катерина Осадча на одному із світських заходів (сайт «Студії 1+1»)

На прийоми до 20 години взуваються туфлі на будь-якому зручних підборах; після – легкі черевики на високих підборах.

До вечірньої сукні без рукавів обов'язкові рукавички, з рукавами – рукавички не одягаються. До цього доречна невеличка вечірня сумка, клатч, проте варто враховувати, що має бути зручно тримати мікрофон, нотатник. Не рекомендується одягати велику кількість ювелірних прикрас.

Варто уважно читати запрошення та не ігнорувати певні знаки (символи) у ньому, серед яких варто визначити такі:

- St.t (sine tempore латиною – «немає часу») – попередження, що спізнюватися не можна;
- C. t (come tempore – «час») – натяк, що можна запізнитися на 10–15 хвилин;
- RSVP (response s'il vous plait – французькою «відповідайте, будь ласка») – момент, що зобов'язує підтвердити свою участь у заході. Для цього, як правило, додається електронну адресу або телефон [1].

Якщо в запрошенні відсутня приписка «для двох персон», приходити, звичайно, треба поодинці.

Оскільки мова про урочисті, особливі випадки, одяг варто вибирати з натуральних матеріалів.

При цьому тканини повинні відповідати часу: сукні з оксамиту, клатчі з парчі, шовку, бісеру підходять для вечірніх, церемонних випадків. Вдень образ доповнюють сумочками з гладкої шкіри або замші.

Навесні і влітку одяг і взуття можуть бути світліше, ніж в іншу пору [6].

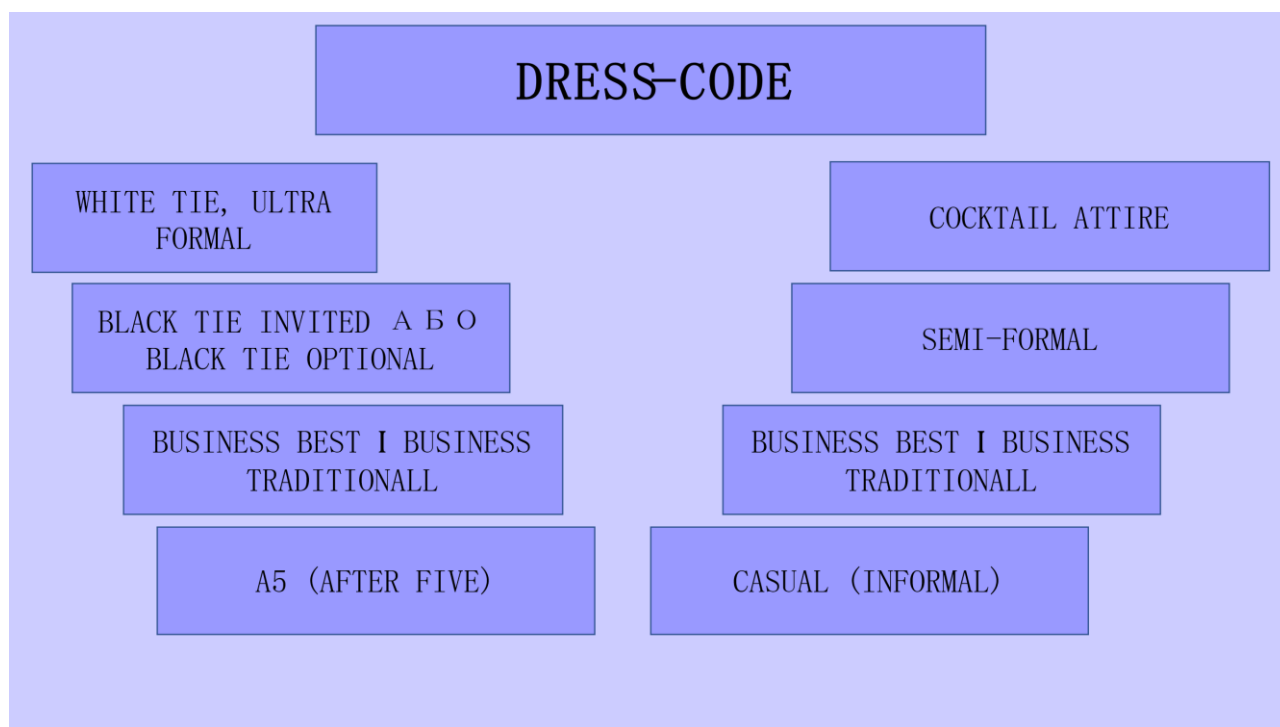

Рисунок 2. Традиційні стилі в одязі за правилами англійського поділу

Опрацювавши тему, **пройдіть тестування №2** у системі Moodle, давши відповідь на три питання, де лише одна відповідь є правильною.

Рекомендована література

1. Ветвицкая Т. В. Дизайн стильной одежды. Харьков : Фолио, 2006. 223 с.
2. Грицаєнко П. М. Етико-естетичний аспект педагогічного етикету. Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : матер. звітної наук.-прак. конф. викладачів, докторантів та аспірантів (14 – 18 березня 2016 р.). Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 24–26.
3. Гуменюк Б. І. Основи дипломатичної та консульської служби : навч. посіб. Київ : Либідь, 2004. 248с.
4. Костюченко О., Дихнич А. Психологія ефективності фахівця індустрії моди : навчально-методичний посібник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016, 464 с.
5. Кушнірюк В. М. Комунікативний етикет державного службовця. Київ : ТОВ «СІК ГРУП Україна», 2013. 184 с.
6. Палеха Ю. І. Етика ділових відносин : навч. посіб. Київ : Кондор, 2018. 218 с.
7. Гофтул М. Г. Сучасний словник з етики : Словник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
8. Фреймут О. Школа Ольги Фреймут: Етикет. Київ : Snowdrop, 2018. 96 с.
9. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування : навч. посіб. 3-те вид. Київ : Вікар, 2003. 208 с.

? Контрольні запитання з теми для самоаналізу

1. Що сформувався першим: дипломатичний чи цивільний етикет?
2. Яка базова наукова робота стала першою в історії сучасного релігійного та цивільного етикету?

3. Які основні символи України використовуються під час процедури вручення вірчих грамот послами?

4. Навіщо демонструвати відео з дипломатичних подій в ефірі загальнонаціональних випусків новин? Відповідь обґрунтуйте.

5. Перерахуйте ключові заборони, що висуваються до дрес-коду під час дипломатичних подій.

Тема 4. Принципи спілкування журналіста з представниками релігійних груп

1. Традиції спілкування з представниками релігій та сект.
2. Правила встановлення контактів на «своїй» та «чужій» території.
3. Спілкування з релігійними представниками під час свят. Толерантний підхід до налагодження комунікативного акту.

Готуючи відповідь на питання №1 теми, **зверніть увагу** на різницю між релігією та сектою. **Релігія** – особлива система світогляду та світосприйняття конкретної людини або групи людей, набір культурних, духовних та моральних цінностей, що обумовлюють поведінку людини. Також це один із інститутів суспільства, сукупність обрядів та звичаїв. Словник іншомовних слів дає і таке трактування: те, що сліпо наслідують, чому поклоняються.

Секта – це група людей, які поділяють ряд вірувань, як правило, релігійних, проте їх тлумачення, як правило, є радикальним і має багато особливостей, наприклад, окреме проживання, специфічні звичаї. Також вказується, що секта відокремилася від панівної церкви.

Варто говорити про те, що спілкування з деякими представниками може нести загрозливий характер для журналіста, наприклад, його можуть вкрати, утримувати проти волі. **Укладіть** самостійно робочий план елементарних заходів безпеки, яких варто дотримуватися медійнику та представте його у ході брейншторму на занятті, коли він збирається на інтерв'ю до представників радикально налаштованих сект, або працює під прикриттям в їх осередках.

Під час проведення заняття, **візьміть участь** у рольовій грі на тему «Інтерв'ю з представником різних релігійних течій», попередньо **занотувавши** ключові моменти, що вміщені у рекомендованій літературі (№1 і №4).

Для участі у рольовій грі методом жеребкування студентам пропонується обрати ролі (представник ромської національності, житель Сомалі, де панує язичництво, мешканець католицької Польщі, православної України, людина, яка змінила релігію у дорослому віці, обравши іудаїзм, житель Швеції, де більшість сповідує протестантство).

У кінці **проведіть** рефлексію, з'ясувавши, які риси національної групи вам були близькі / далекі, та чому.

Самостійно опрацюйте питання №2 «Правила встановлення контактів на «своїй» та «чужій» території, **прочитавши** рекомендовану літературу №3 (с. 26–40). **Запам'ятайте**, що поняття «свій» та «чужий» є досить суб'єктивно відносними. Так, під «своєю» розуміють редакцію журналіста, комфортні для нього умови, наприклад, зала у кафе, де часто відбувається зйомка, або проводиться зустріч. «Чужа» – територія, яка власне є комфортною для представника релігійної групи – будівля для проведення служб, зібрань, приватний будинок.

Важливу роль у деяких релігіях відіграє позиція – хто перед журналістом: чоловік чи жінка. Своєрідним було ставлення козака до жінки: «Українське

лицарство міцно зберігало традиційну повагу до жінки, жінки-коханки, жінки-матері, жінки-господарки, захищаючи її честь та гідність»(Фігурний Ю. С.). Правда, запорожці давали обітницю безшлюбності, а жінкам заборонялося з'являтися на Січі. Ця заборона була зумовлена необхідністю суворого дотримання порядку [5, с. 210]. Варто пам'ятати, що у мусульман жінка рідко погодиться на розмову без супроводу чоловіка, або представниці індуїзму також не погодяться на зустріч без чоловіків, у п'ятницю чи суботу, а також у дні важливих релігійних свят.

Радимо **занотувати** основні позиції, актуальні на вашу думку, що зазначені у рекомендованій літературі (№6, с. 43–53).

Правила комунікації журналіста із представниками релігійної спільноти на «чужій» території

- 1.
- 2.
- 3.

Правила комунікації журналіста із представниками релігійної спільноти на «своїй» території

- 1.
- 2.
- 3.

Прочитайте теоретичні відомості для самостійного опанування питання №2 у плані. Одним із найбільш трагічних, жорстоких випадків, коли журналісти сатиричного видання поплавилися за свою професійну позицію, стала стрілянина в редакції газети «Charlie Hebdo», що відбулася 7 січня 2015 року у столиці Франції. Напад став причиною 12 смертей, серед яких двоє поліцейських. Напад скоїли троє людей: Саїд і Шериф Кауші та один алжирець, і ситуацію пов'язують із помстою радикальних ісламістів. Через два дні вони ж напали на приміщення друкарні у місті Даммартен-ан-Гоель, де ввечері під час операції їх було застрелено представниками французької поліції. Під час другої події співником братів виявився Амеді Кулібалі із Сенегалу. 9 січня у Монружі він вбив жінку, а ввечері цього дня його було застрелено.

Контекст нападу пов'язують із діяльністю газети, що була заснована у 1969 році. Тут часто публікували карикатури на пророка Магомета та ісламські звичаї. Це не перший досвід нападу на редакцію:

– 2011 – підпал приміщення коктейлем Молотова, що викликав масштабну пожежу;

– різка критика на адресу журналістів після публікації рецензії на фільм «Невинність мусульман», у якому в аматорській манері підіймаються питання заворушень в арабських країнах із американським слідом.

Перед розстрілом редакції на офіційній сторінці у Твіттер з'явилась карикатура на лідера ісламської держави Аль Багдаді і підпис «Найкращих побажань. Особливо здоров'я». На сьогодні редакція продовжує свою роботу, публікуючи гострі сатиричні матеріали, карикатури, анекдоти.

Перегляньте рисунок 3, де зібрані фрагменти карикатур французької газети, та **подумайте**, наскільки доречний такий контент. Чи можна вважати

журналістів винних у нападі, у зв'язку із тим, що вони могли потенційно спровокувати нападників, підіймаючи гострі теми та висвітлюючи їх у саркастичній манері?

Рисунок 3. Колаж із карикатур газети «Charlie Hebdo»

Самостійно розглядаючи питання №3, що стосується тонкощів спілкування з релігійними представниками під час свят, почніть із розгляду релігійних догматів та толерантного підходу до налагодження комунікативного акту. Студентам рекомендується пригадати, що вони знають про основні світові релігії (християнство, іудаїзм, буддизм, іслам, конфуціанство) та їх течії, про основні важливі дати та свята. Представте інформацію на занятті у вигляді короткої презентації, завдяки чому вдається реалізувати технологію «снігової кулі» – кожне наступне знання нашаровується на те, що вже було озвучено іншими людьми. Для повноцінного виконання завдання **занотуйте** положення, викладені у джерелі №3 (с. 63–78).

Варто говорити не лише про свята, але пам'ятні дати. Так, **траурний етикет** – це здатність толерантно відноситися, співчувати особі, розділяючи її біль та смуток. Говорячи про основні прояви етикету трауру варто виділити такі:

- поведінкові (відсутність сміху, жартів, запрошення на вечірки, святкові приводи);
- комунікаційні (усне чи письмове звернення із викладанням жалю, підтримки).

У часи повномасштабного вторгнення деякі українські журналісти та приватні особи дозволяють собі відкривати благодійні збори, тегаючи жертв, загиблих у соціальних мережах, висловлювати публічні співчуття, писати некрологи на своїх сторінках у соцмережах. Це також можна вважати проявом траурного етикету. Проте не треба забувати, що у цей час не доречно виставляти фотографії, відео з вечірок, свят, у яких журналісти беруть участь. Варто уникати тривіальних коментарів, анекдотів, публікацій зображень із легким, іронічним характером.

Самостійно перегляньте відео 24 каналу «Жириновський отримав VIP-квиток на концерт Кобзона» за посиланням: <http://surl.li/etimp> та **прокоментуйте** доречність поведінки ведучих. Чим можна пояснити їх підвищений емоційний настрій?

Для повноцінної підготовки до заняття рекомендуємо **підписатися** та проаналізувати манеру ведення соціальних сторінок представниками різних релігійних спільнот України:

1. Головний Равин України (<https://www.facebook.com/profile.php?id=100063939390715>).

2. Митрополит Єпіфаній (<https://www.facebook.com/epifaniy>).

Радимо підписатися на сторінку Офіційну сторінку Державної служби України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) (<https://www.facebook.com/dess.gov.ua>) та слідкувати за оновленнями.

Опрацювавши тему, **пройдіть тестування №3** у системі Moodle, давши відповідь на три питання, де лише одна відповідь є правильною.

Рекомендована література

1. Бондаренко І. С. Проблема журналістської етики в контексті освітніх та соціально-професійних трансформацій. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2013. Т. 52. С. 239–242.

2. Коновалова Е. А. Речевої етикет в інформаційно-розвлекательних изданиях. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. № 101. С. 93–97.

3. Луцишин Г. Конфліктологія та теорія переговорів. Львів : Львівська політехніка, 2015. 200 с.

4. Мануйлов Є. М. Етикет у культурі поведінки та спілкування фахівців права. *Гуманітарний часопис*. 2010. № 2. С. 111–116.

5. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики : Словник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.

? Контрольні запитання з теми для самоаналізу

1. У чому принципова різниця між поняттями «релігійна група» та «секта»?

2. Опишіть ключові етапи налагодження комунікації журналіста із представниками релігійних груп. Які «підводні камені» можуть очікувати на представника ЗМІ?

3. Яка ключова різниця у правилах спілкування на «своїй» та «чужій» території? Відповідь проілюструйте прикладами.

4. Дайте основні поради журналістам, як висвітлювати важливі релігійні свята.

5. Для яких випадків варто запрошувати верховних представників релігійних общин на ефір, у тому числі, онлайн?

Змістовий модуль 3. Столовий етикет та його особливості

Тема 5. Столовий етикет: особливості формування та функціонування

1. Історичні основи формування правил столового етикету.
2. Основні правила та вимоги до столового етикету.
3. Спірні питання у світовому етикеті.

Ознайомтесь із переліком базових вимог до столового етикету, розглядаючи питання №2, що зазначені у рекомендованій літературі (№1, 4, 5 (с. 16–40), прочитавши та занотувавши відповідні розділи.

Столовий етикет – це усталені правила, норми поведінки за столом, рекомендації щодо використання столових приборів, а окрім того, це міждисциплінарна тема, яка розглядається у контексті етикету, етики, історії, кулінарії, мистецтва, культурології та інших дисциплін. Також столовий етикет трактується як культура споживання їжі та напоїв у відповідних умовах.

Говорячи про історичні передумови, варто назвати такі:

- бажання бути гостинних господарем;
- бажання перевірити, чи не підсипали в їжу та напої отруту (традиція підіймання келихів);
- формування відповідної святкової, підвищеної позитивної атмосфери.

Готуючи відповіді на питання №1 та для успішного вивчення усієї теми №5, **рекомендується переглянути** серіал «Абатство Даунтон», або повнометражний однойменний фільм. Звертайте увагу на манери спілкування за столом у будні та свята, які теми прийнято підіймати під час прийому їжі.

Для повноцінного самостійного опрацювання питання №2 у плані, рекомендуємо **ознайомитися із теоретичними положеннями**, викладеними нижче.

Займати місця за столом запрошує господар або господиня. Сідають за накритий стіл спочатку жінки, а потім чоловіки. Якщо ви опинилися за столом поряд з незнайомими вам людьми, можна представитися їм, якщо це жінка або чоловік, старші за вас. Розмову слід вести з обома сусідами, не віддаючи переваги одному з них. Украй неввічливо говорити за столом про ваші смаки (що вам подобається і що не подобається). Сідаючи за стіл, потрібно пам'ятати про правильну поставу. Сидіти слід прямо, не напружуючись, злегка спираючись на спинку стільця.

Передусім треба пам'ятати, що починати їсти можна тільки тоді, коли почне їсти господар (господиня). Спочатку розкладають серветку та залишають її на колінах. Не треба заправляти серветку за комір або пояс. Один край серветки має лежати вище за інші для використання його у разі потреби витерти губи.

Етикет в ресторані не дозволяє піднімати столові прилади, що впали на підлогу. У такій ситуації слід попросити офіціанта принести чисті столові прилади. Якщо під час вечері в ресторані була розбита склянка або тарілка, не варто хвилюватися чи метушитися. Вартість втраченого посуду просто включають в рахунок. Ніяких скандалів влаштовувати ніхто не буде.

Згідно із правилами ресторанного етикету, поганим тоном вважається розмова по телефону за столиком, а також перевірка пошти, скролінг стрічки в соціальних мережах. Якщо комусь із гостей несподівано подзвонили, потрібно відкласти цю розмову на потім та передзвонити пізніше. Якщо ж справа не терпить зволікань, тоді варто перепросити та вийти із-за столу. Взагалі, згідно етикету, за столом, якщо треба відійти на кілька хвилин, слід попросити дозволу у присутніх.

Правила поведінки в ресторані не дозволяють відвідувачам перемовлятися зі знайомими за сусіднім столиком. Якщо потрібно поговорити, зазвичай пересідають на деякий час до інших гостей або запропонують вийти поговорити в загальну залу, на локацію відпочинку, смокі-кімнату [4].

Говорячи про підготовку до питання №3, варто окремо виділити ситуацію із оплатою замовлення у ресторані, наприклад, коли журналіст запросив гостя на розмову (інтерв'ю). Традиційно, якщо мова йде про обід чи вечерю, оплачує сторона, яка запрошує, проте про це варто домовитися напередодні.

Окрім того, у практиці столового етикету залишається спірним та єдино не розв'язаним питання, треба чи ні залишати чайові офіціантам. **Прочитайте теоретичні відомості та поміркуйте** з приводу ситуації. Цікаво, що коли на Заході (в Європі і США) обідають разом у ресторані, платять кожен за себе незалежно від статевої приналежності, друзі вони, товариші по службі або ділові партнери. Більш того, якщо хтось спробує заплатити за ділового партнера, то чоловік може розцінити це як хабар, а жінка – як натяк на інше продовження вечери. Необхідно відмітити також, що в таких країнах як Японія та Австралія залишати чайові – справжня образа для обслуговуючого персоналу, так як вони вважають, що висока якість роботи – це їх прямий обов'язок. Тому, приїхавши на відпочинок до будь якої країни, необхідно володіти інформацією стосовно її традицій та основних правил етикету. У таких країнах, як Швейцарія, Австрія та Нідерланди, прийнято залишати чайові не більше 5%, а залишення чайових 10% або більше розцінюється як марна трата грошей [4].

Презентуйте на занятті фото чи відеозвіт сервірування столу для святкового приводу (індивідуальне задання) та дайте відповіді на питання, що можуть виникнути у процесі обговорення. Зразок оформлення подано у Додатку Б.

Рекомендована література

1. Лєтова О. Підступні оливки і небезпечні круасани: етикет на діловому обіді. *TSN*. URL: <https://tsn.ua/lady/psychologia/ona/pidstupni-olivki-i-nebezpechni-kruasani-etiket-na-biznes-lanchi-1484376.html> (дата звернення 07. 02. 2023).
2. Палєха Ю. І. Етика ділових відносин : навч. посіб. Київ : Кондор, 2018. 218 с.
3. Пантелюк М. І., Маруніч І. І., Гайдаєнко І. В. Ділове спілкування та культура мовлення : підручник. Київ : ЦУЛ., 2020, 156 с.
4. Поведінка в ресторані: як вести себе за столом? *Velle Rosse*. URL: <https://vele-rosse.com.ua/ua/articles/povedenie-v-restorane-kak-vesti-sebya-za-stolom/> (дата звернення 07. 02. 2023).

5. Фреймут О. Школа Ольги Фреймут: Етикет. Київ : Snowdrop, 2018. 96 с.

? Контрольні запитання з теми для самоаналізу

1. На основі яких правил уперше формувались вимоги столового етикету?
2. Що таке принцип «від дальнього столового прибору до тарілки»?
3. Назвіть світські заходи, на які запрошують журналістів, та де буде потреба споживати їжу за столом?
4. Які спірні питання у світовому етикеті можете назвати, та чому, на Вашу думку, вони виникнули?
5. Назвіть основні історичні передумови формування правил столового етикету в європейських країнах.

Тема 6. Світські заходи для представників ЗМІ: різновиди та характеристики

1. Основні інформаційні приводи для організації світських заходів.
2. Позиція журналіста на світських заходах.
3. Правила поведення за столом на офіційних і неофіційних заходах.

Тема виносить на самостійне опрацювання, тому розглядаючи питання №1, **ознайомтесь** із тлумаченням ключового поняття. **Світські заходи** – заходи закритого характеру, на які запрошують за попереднім списком осіб, як правило, організуються представниками аристократичних родин, дипломатами, власниками крупного бізнесу. Є одним із способів встановлення контакту із журналістами, а також реклами, привернення уваги до комерційного бренду, особи [1].

Рекомендуємо **прочитати та ознайомитися**, які способи потрапити на події існують у журналістів. Урочистим заходам притаманна різна ступінь офіційності, але для всіх обов'язкова наявність запрошення, що надсилається за декілька днів (тижнів). Однак існує ряд способів неофіційно потрапити на світський раут. Так, інколи журналісти (неакредитовані, блогери) використовують методи:

– Через службовий вхід. Як правило, у всіх будинків є службові або пожежні виходи. На 90% закритих світських заходів охорона не передбачена для кожних дверей. Тому багато аматорів закритих вечірок пробують потрапити на них саме таким чином.

– Крадіжка імені. Коли біля стійки реєстрації запитують ім'я, а бажаючий побувати на заході вдивляється в список і вимовляє будь-яке вподобане (працює в тих випадках, коли менеджер-реєстратор не знає в обличчя всіх присутніх і є списки гостей).

– Потрібні знайомства. Проникають, використовуючи бейджи тих, осіб хто йде заздалегідь з заходу (спосіб підходить тільки для конференцій, виставок, форумів), або працює на івенті.

Підготуйтеся до проведення гри «Правда чи міф», опрацювавши джерело №1 у списку рекомендованої літератури. На занятті під час гри викладач виводить на екран наратив, а студенти говорять, чи вірять у нього. Далі подаються правильні відповіді із поясненням, а для кращої візуалізації правдиві фарбуються в зелений, а неправдиві – в червоні.

Тлумачення 1 «Якщо не хочеться бути присутнім на рауті, завжди є можливість залишитися вдома».

Насправді цією можливістю слід користуватися тільки в самих крайніх випадках. Якщо кличуть, краще відвідувати. Життя дуже багатогранне, може виникнути ситуація, коли необхідно буде піти на той чи інший захід, а запрошення вже не надходять.

Тлумачення 2 «Кожен захід особливий».

Насправді всі вони діляться на важливі і не дуже. Не слід витратити багато грошей і часу, якщо запросили на відкриття магазину або презентацію овочів

нового сорту, проте у журналістській діяльності і ці події можуть бути цікавим, якщо показати їх нетипово, або комерційно бренд пов'язаний із ТОП-менеджментом медійної компанії.

Тлумачення 3 «На заході постійно весело».

Це абсолютно не так. Дуже багатьом нудно навіть на самих веселих тусовках. Все залежить від самої людини і його поглядів на життя, а не від програми заходу і жартів ведучого.

Тлумачення 4 «Там можна поїсти досхочу».

Насправді багато хто воліє не є на світських заходах або обмежуються легкими закусками. Їжа може кришитися, впасти, напої пролитися, забруднити одяг і вконець зіпсувати настрій, або сформувані про журналіста не приємне враження у інших.

Тлумачення 5 «Йти першим непристойно».

Це помилкова думка. У кожного заходу є заключна частина, після якої цілком можна піти.

Пригадайте, що вам відомо про саркастичне правила журналістів «Який фуршет, – такий сюжет» та звідкіля воно пішло? Готуючи самостійно відповідь на питання №2, присвячене позиції журналіста на світських заходах, варто виділити для себе різновиди івентів. У США і Європі поширені такі види офіційних світських заходів:

– Сніданок. У Франції він називається *petit dejeuner*, в англійських країнах – *brunch* (термін утворився з двох слів *breakfast* і *lunch*, сніданок і обід).

– П'ятигодинний чай. Влаштовується зазвичай з 16 по 18 годин на таких заходах прийом їжі чисто символічний, іноді супроводжується танцями.

– Коктейльна вечірка. Влаштовується в період з 17 до 21 години, запрошені йдуть і приходять на свій розсуд. На таких заходах не існує ніяких правил по часу і вітань, можуть бути передбачені танці.

– Дансинг-вечірка. Зміст дозвілля – танці, розваги.

– Гарден-вечірка. На такому заході стіл з закусками накривається в саду, кожен запрошений самостійно обслуговує себе. **Опрацюйте рекомендовану літературу №5 (с. 30–50) та додайте різновиди, які не вказані вище.**

Вивчаючи позицію журналіста на світських прийомах, пропонуємо ознайомитися із рекомендаціями від Богартса Мартена (експерта у сфері обслуговування з досвідом роботи в європейських королівських будинках, п'ятизіркових готелях і відомих ресторанах – прим. авт.), які допоможуть розібратися в тонкощах етикету на світських раутах.

Привітання. Перші секунди зустрічі формують враження про людину, тому дуже важливим є елегантне і впевнене привітання. На світських заходах не завжди потрібні рукостискання, рішення приймає жінка, потиснути руку чи ні. Це негласне правило можна порівняти з протоколом в королівських будинках (не починати говорити, поки до вас не повернуться, тобто саме царствена особа вирішує, заговорити чи ні). Те ж саме стосується і жінок на будь-якого роду заходах, саме вони повинні приймати рішення, подати руку для рукостискання чи ні.

Рукостискання будуть доречні на ділових зустрічах або корпоративних заходах.

Знайомство. Згідно з традицією, спочатку звертаються до жінки і просять дозволу представити їй чоловіка, тобто виглядає це приблизно так: «Наталя Миколаївна, дозвольте представити Вам Льва Івановича». І не навпаки. На першу позицію завжди виноситься ім'я, а потім прізвище.

Теми для бесід. Розмови про погоду завжди свідчать про те, що більше немає цікавих тем для бесіди. Необхідно завжди мати про запас кілька цікавих і хвилюючих суспільство питань. Ця підготовка виручає, якщо співрозмовник не дуже налаштований на розмову.

Бізнес-зустрічі. Якщо це офіційне, пов'язане з бізнесом або роботою захід, то акцент робиться на бізнес. Статус директора (консула, дипломата) компанії вище, і саме тому, незважаючи на стать і вік, саме йому будуть першому представляти всіх інших запрошених.

Але незмінними є загальні правила етикету:

- жінка вирішує, потискати руку чи ні;
- дама завжди сідає або стоїть праворуч від чоловіка;
- правою рукою даються візитки, подарунки;
- у правій руці тримають ігристе вино, але якщо є мікрофон, то може позиція долоней змінюватися.

На концерті, в театрі, в опері ознакою поганого тону вважається включений телефон, тому першим ділом слід його вимкнути.

Оплески необхідно дарувати виконавцям тільки після того, як вони закінчили грати (це момент, коли диригент сходить з подіуму і розгортається до слухачів, а артисти починають кланятися) [1].

Опанувавши тему, **пройдіть тестування №4** у системі Moodle, давши відповідь на три питання, де лише одна відповідь є правильною.

Рекомендована література

1. Кузьмін В. Що таке світський захід? Дрес-код, правила поведінки. *Bizreview*. URL: <https://bizreview.com.ua/shho-take-svitskij-zahid-dres-kod-pravila-povedinki/> (дата звернення 06.02.2023).

2. Палеха Ю. І. Етика ділових відносин : навч. посіб. Київ : Кондор, 2018. 218 с.

3. Пантелюк М. І., Маруніч І. І., Гайдаєнко І. В. Ділове спілкування та культура мовлення : підручник. Київ : ЦУЛ, 2020, 156 с.

4. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики : Словник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.

5. Фреймут О. Школа Ольги Фреймут: Етикет. Київ : Snowdrop, 2018. 96 с.

6. Beckwith H. *Selling The Invisible*. London : Little Brown Book Group, 2012, 256 p.

? Контрольні запитання з теми для самоаналізу

1. Що таке «світський захід» та які основні характеристики йому притаманні?

2. Перерахуйте основні світські заходи, де може брати участь журналіст у рамках своєї професійної діяльності.

3. У чому різниця між «офіційними», «неофіційними» та «напівофіційними» світськими заходами?

4. З якою метою організатори запрошують журналістів на світські заходи? Відповідь поясніть.

5. Які інформаційні приводи можуть стати першопричиною організації світського заходу, де буде запрошена преса?

Змістовий модуль 4. Правила та норми спілкування з представниками різних національних груп

Тема 7. Етикетні принципи спілкування з представниками національних груп

1. Принципові різниці менталітету між різними національними групами.
2. Історичні передумови пакету відмінностей.
3. Правила спілкування на «своїй» та «чужій» територіях.
4. Складність встановлення професійних зв'язків з різними національними групами.

Самостійно опрацьовуючи питання №1, **подумайте** над різницею у поняттях «менталітет» та «національні норми» (догмати). Для цього варто **занотувати рекомендовану літературу** (№1, №3), пропрацювавши основні поняття.

Що серед перерахованого нижче, могло вплинути на норми комунікації у сегменті національного менталітету? (позначте у переліку плюсом і мінусом відповідні пункти).

1. Кліматичні умови проживання.
2. Кількість мешканців у домі, общині.
3. Пережиті війни, природні катаклізми.
4. Релігійні вірування.
5. Полігамність чи моногамність.
6. Середній дохід.
7. Традиційні способи заробляння грошей.
8. Рівень криміналітету.
9. Історичні міграції.
10. Звичні продукти харчування напої.

Прочитайте самостійно матеріал «Коли замовляв овес, а принесли піццу», розміщеним на сайті ТСН за посиланням (<https://tsn.ua/tsikavinki/pica-na-shiyi-ta-trava-na-pidlozi-u-merezhi-vismiyuyut-afrikanske-turne-lavrova-2121679.html>) та **прорефлексуйте** з таких питань:

1. Чи доречно висміювати традиції корінних народів певних континентів?
2. Чому глузування над очільником МЗС РФ у сучасних умовах є прийнятним та не порушує жодні етичні моменти у роботі журналістів?
3. Які подібні кумедні випадки можете пригадати за участю цієї особи, чи інших представників країни-агресорки?

Підготуйтеся до проведення рольової гри на тему «Інтерв'ю з представником національної групи» під час проведення заняття, **переглянувши** попередньо відео за посиланням: <https://goo.su/reTwU>. Для рольової гри методом жеребкування студентам пропонується обрати ролі (представник ромської національності, житель Сомалі, мешканець Японії, Італії, Канади та інших, журналіст) та «взяти участь» в імпровізованому інтерв'ю, демонструючи характерні риси нації. У кінці **проведіть рефлексію**, з'ясувавши, які риси національної групи вам були близькі / далекі, та чому.

Повторіть, що таке «чужа» та «своя» територія. Які між ними існують ключові розбіжності?

Виконайте завдання у системі Moodle – оформіть підбірку правил у вигляді таблиці, які б ілюстрували основні вимоги спілкування із представниками різних національних груп (мінімум 5–7 позицій)

Національна група	Що заборонено?	Що схвалюється?
Роми	Називати «циган»	Звертання на ім'я із ввічливою вставкою «Пане»

Рекомендована література

1. Козловська Л., Терещенко С. Чи потрібне істині красномовство (про мовний етикет у науковому спілкуванні). *Культура слова* : журн. / НАН України, Ін-т укр. мови ; редкол.: С. Я. Єрмоленко (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2011. Вип. 75. С. 170–177.

2. Коновалова Е. А. Речевой етикет в информационно-развлекательных изданиях. *Культура народов Причерноморья*. 2007. № 101. С. 93–97.

3. Мельничук О. М. Український мовленнєвий етикет: синтаксично-стилістичний аспект : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Чернівці : Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. 2005. 22 с.

4. Мельничук О. М. Християнсько-релігійні елементи у формулах ввічливості українського народу. *Вісник Чернівецького університету : Слов'янська філологія*. 2002. Вип. 87. С. 101–103.

5. Пантелюк М. І., Маруніч І. І., Гайдаєнко І. В. Ділове спілкування та культура мовлення : підручник. Київ : ЦУЛ., 2020. 156 с.

? Контрольні запитання з теми для самоаналізу

1. Що таке «менталітет» та які фактори його формують?
2. Перерахуйте універсальні комунікаційні норми під час спілкування журналіста із представниками різних національних груп.
3. Які табу під час спілкування із представниками національних меншин вам відомі?
4. Чи є різниця спілкування із представником національної групи на «чужій» та «своїй» території? Якщо так, поясніть, у чому саме полягають відмінності.
5. Для реалізації яких професійних завдань журналіста варто встановлювати дружні зв'язки із представниками різних національних груп?

Тема 8. Правила спілкування з коронованими особами

1. Королівства в сучасному світі.
2. Інформаційні приводи для зустрічі з коронованими особами.
3. Основні види публічних заходів.
4. Рекомендації, як спілкуватися із коронованими особами та особами при дворі.

Готуючись до питання №1, **прочитайте**: британський королівський дім – не єдиний у Європі. У Норвегії, Швеції, Данії, Бельгії, Іспанії та у Нідерландах главою держави також є король чи королева. Вони успадковують трон, а не обираються. Водночас кожна з цих держав є парламентською демократією. Монархія збереглася у тих країнах, у яких упродовж останніх 150 років життя було відносно спокійним, пояснює історик Моніка Вінфорт: «Скрізь там, де не було переворотів та революцій, як ми їх знаємо, де світові війни мали інше значення, монархії продовжують існувати».

У Швеції ж з 1973 року на престолі сидить король Карл XVI Густаф. Утім, багато кому більш відома його дружина – королева Сильвія.

У Нідерландах править королева Беатрикс. У Данії – з 1448 року родина Шлезвіг-Гольштейн-Зондербург-Глюксбург.

У Бельгії монархію було засновано 1830 року – одночасно з виникненням нової держави. Досі королівський дім на чолі з Альбертом II залишається вирішальним фактором об'єднання для двох розсварених народів – валлонів та фламандців [4].

Підготуйтеся до групової дискусії на занятті і **пригадайте**, що ви знаєте про Єлизавету II і її шлях на престолі, переглянувши для цього серіал «Корона» (Netflix). **Рекомендуємо прочитати** теоретичні відомості, викладені нижче, аби мати уявлення про королівські двори в інших країнах.

Король Таїланду Маха Ваджіралонгкорн займає перше місце серед монарших родин світу за рівнем достатку. Його багатство оцінюється \$43 млрд. Монарх має аерофлот з 38 реактивних літаків і гелікоптерів. Король зійшов на трон після смерті свого батька, короля Пуміпона Адульядета, в 2016-му. Велику частку статків отримує з 23% у Siam Commercial Bank – одному з найбільших кредиторів країни. А також з Siam Cement Group – найбільшого промислового конгломерату країни.

Султан Брунею Хасанала Болкіах на другому місці з \$28 млрд. Гроші отримує переважно завдяки величезним запасам нафти в країні. У нього є палац зі 1788 кімнатами і парк з 5 тис. авто, зокрема сотнями Rolls-Royce.

Третє місце в іншого багатого на нафту монарха – короля Саудівської Аравії Салмана, статки якого – \$18 млрд. Монарх любить розкіш, дорогі яхти і картини. Багатству завдячує частині портфеля королівської сім'ї, який оцінюють в \$1,4 трлн. Туди, зокрема, входить нафтогазовий гігант Saudi Aramco. Четверте місце посідає шейх Халіфа з Абу-Дабі – найбагатший з правителів ОАЕ. Його багатство оцінюють в \$15 млрд. Велика частина статків пов'язана з нафтовими запасами ОАЕ. Він володіє безліччю розкішних будинків у Лондоні на суму

понад \$1,7 млрд.

П'яте місце в найбагатшого монарха Африки, короля Марокко Мохаммеда VI, багатство якого оцінюють від \$2 до \$8 млрд. Він успадкував 35% акцій холдингової компанії Societe Nationale d'Investissement від покійного батька, короля Хасана. У його портфелі також акції найбільшого банку Марокко Attijariwafa, гірничодобувної компанії Group Managem, цукровиробника Cosumar і молочної компанії Centrale Danone [5].

До основних видів публічних заходів (питання №3), що визначаються ЗУ України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», називають збори, конференції, мітинги, виставки, навчальні курси, семінари, тренінги, дискусії, форуми, інші заходи, доступні або відкриті для учасників таких заходів вільно чи за запрошенням, за плату чи безоплатно, постійно, періодично, одноразово або час від часу.

Окрім того, варто виділити інші заходи, на які прийнято запрошувати журналістів:

- молитовні сніданки;
- презентації;
- прийоми;
- офіційні обіди;
- звані вечери;
- банкети;
- святкові заходи;
- траурні заходи.

Подумайте, які ще події не потрапили в цей перелік та доповніть його.

Самостійно опрацьовуючи питання №2, перегляньте список основних заходів, в яких беруть участь короновані особи:

- прийоми;
- зустрічі;
- пресконференції;
- індивідуальні інтерв'ю;
- візити іноземних гостей;
- брифінги.

Гарною практикою вважається, коли короновані особи відкривають двері своїх палаців для журналістів ТОПових видань, телеканалів країни, або обирають одну редакцію і проводять день у її компанії. **Перегляньте** для ілюстрації цього правила епізод серіалу «Корона» (3 сезон) і на занятті поділіться думками, що, на Вашу думку, є позитивним, а що негативним моментами.

☞**Зверніть увагу:** традиційно 6 червня (День журналіста України, дата заснування Спілки журналістів України) президенти України запрошували журналістів у свої резиденції та давали відповіді на питання. Так, В. Янукович запам'ятався тим, що у 2013 році відмінив напередодні зустріч, а В. Зеленський у 2020 році запросив журналістів на шашлики на подвір'я офісу.

Готуючись до практичного заняття, **подумайте** над ситуацією, яка дійсно мала місце і **поміркуйте**, як би вчинили ви: в одному із інтерв'ю журналістка запитала Біла Гейтса у чому секрет його успіху. Один із найбагатших людей

просто простягнув банківській чек із порожніми полями. Журналіста здивувалась і сказала, що не це мала на увазі. Натомість власник «Microsoft» відповів, що секрет успіху у тому, щоб користуватися усіма можливостями. «Ви, наприклад, зараз, могли стати найбагатшою журналісткою у світі», – додав бізнесмен.

На основі опрацьованої літератури, **виконайте завдання** у системі Moodle – **укладіть** порівняльну таблицю «Основні правила спілкування із представниками монарших родин під час інтерв'ю чи аудієнції» (мінімум 5–7 позицій)

Представник королівської родини (повне ім'я, прізвище, дата вступу на престол)	Що дозволено?	Що заборонено?
Папа Римський Франциск 13 березня 2013	Вдягатися в одяг чорного кольору класичного стриманого фасону	Для жінок – відсутність аксесуару для голови. Для усіх – білий та малиновий колір одягу, у тому числі, і окремі вставки.

Рекомендована література

1. Бондаренко Т. Етичні дилеми в площині соціокомунікаційної діади журналіст – аудиторія. *Вісник Львівського університету. Сер.: Журналістика*. 2011. Вип. 34. С. 66–72.

2. Етика ділового спілкування : навч. посіб / за редакцією Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т.Ф. Мельничук. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 344 с.

3. Лучишин Г. Конфліктологія та теорія переговорів. Львів : Львівська політехніка, 2015. 200 с.

4. Рігерт Б., Бондаренко Т. Європейські монархи. *DW*. URL: <http://surl.li/etigr> (дата звернення 07.02.2023).

5. ТОП-5 найбагатших монархів світу: хто вони? *Volyn24*. URL: <https://www.volyn24.com/news/169434-top-5-najbagatshyh-monarhiv-svitu-hto-vony>. (дата звернення 11.01.2023).

? Контрольні запитання з теми для самоаналізу

1. Які монарші родини в європейських країнах вам відомі?
2. Розкажіть, що знаєте, про монарший устрій у державах поза межами Європи.
3. Перерахуйте основні заходи, до яких залучають коронованих осіб?
4. Коли варто звертатися до пресслужби монаршого двору для аудієнції (інтерв'ю) із королем (королевою)?
5. У чому полягає основа базового принципу спілкування з монархами, що їх не можна чіпати?

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Підсумковий семестровий контроль (залік) оцінюється у 40 балів. Він формується із теоретичного та практичного блоків. Теоретичний передбачає проходження 20 тестів у системі Moodle, де студенту пропонується дати відповідь на 20 питань, обравши єдиний правильний варіант із множини. Максимальна кількість балів – 20. Кількість спроб обмежена – одна. Час на виконання – 30 хвилин. Традиційно питання стосуються історії світового, дипломатичного, столового етикету, правил поведінки журналістів на різних за значенням світських заходах, правилам спілкування із представниками монарших родин, різних національних та релігійних груп – темам, які були подані на самостійне опрацювання та у межах проведення практичних занять. За умови проведення заліку у офлайн форматі, тести студенти проходять безпосередньо під час заняття. Зразки тестових запитань викладено у Додатку А1.

– Практичне завдання – підготовка та демонстрація відеозвіту (чи презентації із серію фотографій, зроблених власноруч) про сервірування столу та користування столовими приборами. Матеріал якісний, повний, сервірування правильне, а помилки наявні рідко оцінюється в 20–15 балів. Наявність більше п'яти помилок у сервіруванні знижує оцінку до 14–10 балів. Матеріал має технічні недоліки, поданий невчасно – 9–5 б. Матеріал нецілісний, більше помилок, ніж якісного контенту – 4–0 б. У додатку А2 представлено зразок оформлення фото і підпису елементів.

ГЛОСАРІЙ

Авторитет (лат. *autoritas* – вплив, влада) – популярна, відома людина (група людей або організація), що користується повагою, довірою інших людей у тій чи іншій сфері життєдіяльності, здатна суттєво впливати на їх погляди і поведінку. Розрізняють абсолютний, або заслужений А. і відносний, або незаслужений («липовий»). У сучасному тлумаченні може використовуватися синоніми «лідери думок», «інфлюенсери».

Адміністративна етика (нім. *administrieren* – керувати, від лат. *administrare* – керувати) – різновид професійної етики, наука про застосування моральних принципів, норм до діяльності і поведінки посадових осіб в апаратних структурах державної влади і місцевого самоврядування, дотримуючись яких керівник чи державний службовець визначає моральні стандарти до виникаючих в установі проблем, самостійно аналізує ці стандарти і несе особисту відповідальність за прийняті рішення. Вона досліджує всі моральні аспекти діяльності державних службовців різни рівнів.

Анімізм (лат. *anima, animus* – душа, дух) – донаукові уявлення первісних народів, що проявляються у вірі в наявність душі у всіх предметах і явищах живої і неживої природи. Одухотворювались не лише тварини і рослини, а й ріки, озера, гори, сонце, зірки, і завдяки таким надзвичайним характеристикам ці елементи могли ставати повноправними учасниками певних подій.

Архетипи (грец. *arche* – початок і *typos* – тип, образ; прототип, проформа) – прообраз, початковий образ, ідея, первісна форма для наступних утворень. Поняття зустрічається уже у давніх творах Платона. До нього вдаються в «аналітичній психології», розробленій Юнгом; у в Августина – споконвічний образ, що лежить в основі людського пізнання. Часто виділяють національні, релігійні архетипи.

Безсоромність – те, що порушує правила пристойності, негативна моральна якість людини, яка свідомо і демонстративно нехтує (чи й зневажає) загальноприйнятими нормами поведінки. Безсоромна людина, як правило, має такі моральні вади: відсутність сорому, вульгарність, непристойність, цинізм, нахабність, брутальність, схильність до хамства, використання лайки, грубість, безсовісність, самовпевненість, невічливість; іноді – підвищена дратівливість, сварливість, розпутність, зокрема під час виконання професійних завдань у колективі, на інших локаціях.

Бізнес-етика – складова етики ділових відносин, у поле аналізу якої потрапляють особливості функціонування, розвитку моралі у сфері підприємницької, комерційної діяльності; збирає та формулює для цієї сфери відповідні рекомендації поведінки.

Біоетика (грец. *bios* – життя і етика) – вчення про моральний аспект діяльності людини, яка (діяльність) стосується відношення людини до самої себе як живої істоти і всього живого, що зародилась у 1927 році. Це комплексна наукова дисципліна, що взаємодіє з іншими науками про світ живих істот. Американські дослідники цієї проблеми виділяють біоетику як стимул у деяких ключових подіях: рух за громадянські права афроамериканців; проведення акцій за визнання прав «жінок, американських індіанців, інвалідів, розумово відсталих

осіб»; протести проти війни у В'єтнамі, Іраку, акції на підтримки України у повномасштабній війні із Росією. Принципи схожі із етичними принципами медицини «твори благо», «не нашкодь», «повага автономії пацієнта», а значить інтерв'юйованого, самого себе.

Благодійність (філантропія, меценатство, «донатство») – діяльність, спрямована на допомогу власними фінансовими, часовими, матеріальними ресурсами і безкоштовно розподіляються їх власниками з метою сприяння людям, які мають потребу, вирішення суспільних проблем, а також удосконалення умов життя.

Брутальність – морально-етична характеристика, що ототожнюється з мужністю, хоча на ранньому етапі існування означало жорстокість і грубість, самовпевнене нахабство, яке межує з хамством. Деякі психологи стверджують, що це жорсткий, проте не жорстокий, мужній чоловік, який не є аб'юзером. Серед брутальних архетипів виділяють журналістів Дмитра Гордона, Андрія Цаплієнка, проте категорія занадто суб'єктивна.

Ввічливість – усталений формат стосунків, що проявляється в доброзичливості, бажанні добра іншій людині, в коректності, люб'язності, делікатності і почутті такту; моральна риса, яка в ідеалі повинна стати повсякденною нормою.

Виховання – процес систематичного цілеспрямованого впливу на духовний і фізичний розвиток особистості батьками, вихователями, педагогами, викладачами вищої школи з метою підготовки її до подальшої культурної, виробничої діяльності.

Вульгарність (лат. vulgar – простонародний, звичайний) – поняття, що немає однозначного визначення. Найчастіше вульгарністю називають відсутність добрих смаків, грубу лексику, використання лайки, непристойні манери поведінки, невдалий вибір одягу, нудизм. Також вживається у медицині на позначення звичайних (не гнйних) новоутворень.

Гідність – особливе моральне ставлення людини до себе, що проявляється в усвідомленні нею власної цінності, моральної рівності з іншими особами; ставлення до особи інших людей. В українській історії постання на майдані в 2013–2014 роках переросли у Революцію Гідності.

Грубість – негативна моральна якість, що проявляється в зневажливому ставленні людини до прийнятих норм, правил поведінки, їх ігноруванні; невинуватана розв'язність, лихослів'я, використання кличок і прізвиськ, хуліганські дії тощо.

Добра воля – моральна категорія, що має вигаданий характер та базується на власному бажанні щось вчинити. Після повномасштабного вторгнення Росії жест доброї волі став асоціюватися із ситуацією втечі, адже на полі бою війська програють «Жест доброї волі у відповіді російський військ із території Київської, Чернігівської та Сумської області, острова Зміїний»).

Дрес-код – набір дозволеного, рекомендованого одягу для візиту на певні події (фрак, довга чи укорочена сукня, діловий костюм, краватка). Найчастіше рекомендації виставляються наперед, вказується у запрошенні і також можуть стосуватися журналістів.

Етика (грец. *ethika*, від *ethos* – звичай, правило) – філософська наука, яка досліджує природу, сутність, виникнення, розвиток, структуру, функції моралі, її прояви у різноманітних сферах діяльності. Предметом є мораль як форма особистісно-суспільної свідомості і моральність.

Етика ситуативна – сукупність моральних проблем, які виникають у тих чи інших життєвих ситуаціях (зокрема у професійній діяльності), та можливі варіанти норм і правил їх розв’язання. Ключове завдання – виробити практичні рекомендації стосовно конкретних ситуацій і сфер людської діяльності та спілкування – як міжособистісних (інтимних), так і публічних.

Етикет (франц. *étiquette* – ярлик, етикетка) – установлені правила ввічливості і норми поведінки в суспільстві чи в якому-небудь товаристві відповідно до певних обставин.

Етикет дипломатичний – зведення норм, правил, рекомендацій щодо поведінки на певних заходах, що сформований поступово і може за необхідності змінюватися, доповнюватися. Наприклад, після 24 лютого 2022 року на багатьох форумах та світових самітах із представниками росії не хочуть робити спільне фото, або при виступі представників рф інші учасники демонстративно виходять із зали.

Етикет мовний – усталені мовні звороти (привітальні, прощальні, на позначення прохання, вибачення тощо), типові формули, використовувані у певних ситуаціях спілкування відповідно до національно-культурних традицій суспільства або окремої національної, соціальної групи.

Зазнайство, зарозумілість – негативна моральна якість, що виявляється в нешанобливому, неввічливому чи й зневажливому ставленні до інших людей. Причиною такого стану є суттєве перебільшення особою своїх власних достоїнств і величезне самолюбство. Людина нездатна критично ставитися до своїх здобутків і можливостей, переоцінює свої здібності і результати своєї діяльності, не рахується з думками людей, які її оточують, відкидає без достатніх підстав загальноприйняті істини і цінності культури.

Звичай – основна форма регулювання поведінки та діяльності людей, що становить собою історично обумовлений набір неписаних шаблонів, норм, правил поведінки людей, що увійшли у звичку внаслідок багаторазового їх застосування впродовж тривалого часу життя певної спільноти (соціуму), і дозволяють людям ефективно взаємодіяти один з одним. З. уособлюють собою підсумок історичного досвіду та зародки майбутнього; стереотипний спосіб поведінки, загальний, звичний стиль дій і поведінки, який відтворюється в певному суспільстві або соціальній групі і є необхідним і звичним для його членів. Звичай можуть бути побутового, релігійного, інституційного характеру, індивідуального і надіндивідуального характеру.

Звичка моральна – дія (унікальна форма поведінки), що проявляється у схильності людини робити ті чи інші дії, в результаті чого вона (дія) стала потребою. Навіть при зміні дії сформовані звички залишаються сталими.

Конфлікт (лат. *conflictus* – зіткнення, від *confligo* – борюся) – зіткнення різноспрямованих цілей, інтересів, позицій, думок чи поглядів людей у процесі їх взаємодії (що виявляється в жорсткій формі), пов’язаних з протиборством

мотивів, які потребують морального вибору. Virізняются кількістю учасників, тривалістю, масштабністю.

Легалізм (лат. *legalis* – законний) – поведінка, яка тільки зовнішньо узгоджується із загальноприйнятими нормами, не відповідаючи справжньому духові моралі, часто асоціюється з лицемірством.

Максима (лат. *maxima* – основне правило, принцип) – 1) правило поведінки або основний принцип для керування людиною своїх вчинків. 2) Стислий вислів морального характеру. Наприклад: «Любов одна, а підробок під неї – тисячі» (Ларошфуко).

Манери (франц. *manière* – спосіб, прийом; характер виконання) – спосіб тримати себе, зовнішні форми поведінки людини; виступають складовою культури поведінки людини, регулятором якої служить етикет.

Мораль (франц. *morale*, від лат. *moralis* – моральний, від *mos* (*moris*) – звичай, воля, закон, властивість – система поглядів, оцінок, уявлень, норм, що регулюють поведінку людини.

Неробство, дармоїдство – соціально-психологічна, девіантна форма поведінки, спосіб життя людини, що виражається у сталому, часом не обґрунтованому небажанні працювати, у відсутності небажання до трудової діяльності і схильності до незаконного (легкого) одержання засобів до існування. Часто називають соціальним паразитизмом.

Нетикет (від англ. *net* – мережа) – прийняті норми поведінки, спілкування у мережі та через месенджери. Незважаючи на відсутність офіційного регулювання норм поведінки, а лише рекомендацій, характеризуються постійною змінністю.

Ощадливість – моральна якість, яка виявляється у дбайливому ставленні людини до матеріальних і духовних благ, навіть не тих, що здобуті нею особисто. Протилежною моральною якістю є марнотратність, невиправдана розкіш, безгосподарність. Виділяють ще одне значення – раціональне використання суспільного багатства на благо усіх людей.

Повага – оцінка почуття честі і гідності того, на кого спрямована ця оцінка, що ґрунтується на визнанні конкретних (інтелектуальних, моральних, професійних тощо) якостей людини. Не варто визначати повагу як високу оцінку гідності людини, оскільки нею кожен наділений від народження.

Пунктуальність (лат. *punctum* – точка) – позитивна риса характеру, якість людини, яка виявляється в надзвичайній ввічливості, акуратності, систематичному дотриманні правил моралі, насамперед правил етикету. Пунктуальною зазвичай називають людину, яка вчасно виконує покладені на неї обов'язки, наприклад, вчасно приходити на зустріч. До слова, в різних країнах допускаються різні соціально прийнятні запізнення, які не вважаються порушенням правила, наприклад, у більшості сучасних західних країн, крім Німеччини, запізнення допускаються до 10 – 20 хв. У Японії запізнення вважаються неприпустимими. У радянському союзі був час, коли запізнення на роботу на 20 хв. було кримінально карне. У студентській спільноті існує правило – «чекати на викладача 15 хвилин», а якщо його немає, то йти.

Санкції моральні – (їх слід відрізнити від юридичних – кримінальних, адміністративно-правових, дисциплінарно-правових та майнових – прим. авт.) – форми морального впливу, що мають на меті забезпечити дійовість, ефективність моральних норм (осудження, способи заохочення і покарання тощо).

Скромність – позитивна моральна якість, що виявляється в таких поведінкових моделях людини: вона не претендує на наявність у неї виключних чеснот, достоїнств чи особливих прав; добровільно підпорядковує себе вимогам громадської (релігійної, національної, професійної) дисципліни; обмежує свої потреби розумними рамками; ставиться до всіх людей з повагою, виявляє терпимість до їх неістотних недоліків, адже немає людей без недоліків; залишається сама собою, не грає невластивої для себе ролі.

Снобізм (англ. snob) – 1) сформована модель поведінки або стиль життя людини, що полягає в копіюванні манер, смаків, напряду думок, поведінки вищого суспільства; в претензіях на приналежність до вищих соціальних верств. Сноб – людина, яка претендує на вишукано-витончений смак, на виняткове коло занять, інтересів. 2) термін, що вживався в аристократичному середовищі для характеристики людей нешляхетного, неаристократичного походження, що прагнули будь-якими методами «пролізти» у вище суспільство.

Таліон (лат. talion, від talio – помста) – правовий принцип, за яким у разі нанесення якоїсь шкоди винуватцю завдають таку ж шкоду. Ця формула впродовж історії набувала різних варіантів. Класичним прикладом є біблійне «око за око, зуб за зуб». У деяких національних групах існує негласне правило «компенсації» втрати, що дає «дозвіл» на вбивство, чи нанесення відповідного ураження.

Толерантність (лат. tolerantia – терпимість) – терпимість до іншого світогляду, способу життя, поведінки, звичаїв, віросповідання, статевої приналежності.

Традиція (лат. traditio – передача) – форма передачі елементів культури, соціального досвіду – звичаїв, побуту, обрядів, норм співжиття, правил і манер поведінки, усталених поглядів і переконань, цінностей, смаків, що склалися історично й передаються з покоління в покоління та зберігаються впродовж тривалого часу.

Хамство – агресивна, занадто емоційна, пишномовна поведінка, підкреслено показова дія, спрямована на свідоме приниження честі, достоїнства, гідності особистості, або порушення загальноприйнятих норм і правил людиною, яка надіється на те, що адекватної відповіді чи протидії опонент чинити не в силі через слабкість, залежність, безпомічність, або інші фактори.

Цинізм (франц. cynisme, від лат. cynicus – цинік) – 1) вчення філософської школи кініків, які проповідували зневажливе ставлення до надбань людської культури; 2) нігілістичне, відверте зухвале, зневажливе ставлення до людської культури, надмірна брутальність, нахабність, нехтування нормами моралі.

Чванство – негативна моральна якість, яка виявляється у таких епізодичних ситуаціях: зарозуміле ставлення до людей, ігнорування чи й

зневажливому ставленні до творчих надбань, незаслужене звеличення своєї персони; гордості за свої уявні успіхи.

Честолюбство – моральна якість, що проявляється в діяльності, спрямованій на завоювання почестей, авторитету, слави, нагород.

Шляхетність (благородство) – поняття, яке спочатку означало сукупність особистісних якостей, притаманних, як правило, виключно людині, що походила із знатного роду, а далі стало трактуватися, як якості, що набувалися в ході спеціального виховання, необхідного для несення відповідальності, яка покладалася на неї в силу походження.

Щирість – моральна якість людини, яка виявляється в чистоті і повноті виражених нею почуттів та відповідних вчинках. Щира людина говорить, робить те, у правильність чого вона вірить.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Етика ділового спілкування : навч. посіб / за редакцією Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т.Ф. Мельничук. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 344 с.
2. Лучишин Г. Конфліктологія та теорія переговорів. Львів : Львівська політехніка, 2015. 200 с.
3. Палеха Ю. І. Етика ділових відносин : навч. посіб. Київ : Кондор, 2018. 218 с.
4. Пантелюк М. І., Маруніч І. І., Гайдаєнко І. В. Ділове спілкування та культура мовлення : підручник. Київ : ЦУЛ, 2020, 156 с.
5. Фреймут О. Школа Ольги Фреймут: Етикет. Київ : Snowdrop, 2018. 96 с.

Додаткова:

1. Бондаренко І. С. Проблема журналістської етики в контексті освітніх та соціально-професійних трансформацій. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2013. Т. 52. С. 239–242.
2. Бондаренко Т. Етичні дилеми в площині соціокомунікаційної діади журналіст – аудиторія. *Вісник Львівського університету. Сер.: Журналістика*. 2011. Вип. 34. С. 66–72.
3. Гірняк К. М. Міжнародний етикет в діловому середовищі. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького*. 2013. Т. 15, № 1(5). С. 8–45.
4. Гуменюк Б. І. Основи дипломатичної та консульської служби : навч. посіб. Київ : Либідь, 2004. 248с.
5. Козловська Л., Терещенко С. Чи потрібне істині красномовство (про мовний етикет у науковому спілкуванні). *Культура слова : журн. / НАН України, Ін-т укр. мови ; редкол.: С. Я. Єрмоленко (відп. ред.) [та ін.]*. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2011. Вип. 75. С. 170–177.
6. Коновалова Е. А. Речевої етикет в інформаційно-розвлекательних изданиях. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. № 101. С. 93–97.
7. Мануйлов Є. М. Етикет у культурі поведінки та спілкування фахівців права. *Гуманітарний часопис*. 2010. № 2. С. 111–116.
8. Мельничук О. М. Український мовленнєвий етикет: синтаксично-стилістичний аспект : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Чернівці : Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. 2005. 22 с.
9. Мельничук О. М. Християнсько-релігійні елементи у формулах ввічливості українського народу. *Вісник Чернівецького університету: Слов'янська філологія*. 2002. Вип. 87. С. 101–103.
10. Проценко О.П. Етикет: становлення початкових форм. *Наукові записки Харківського військового університету. Соціальна філософія, педагогіка, психологія*. Вип. 5. 1999. С. 77–83.
11. Рігерт Б., Бондаренко Т. Європейські монархи. *DW*. URL: <http://surl.li/etigr> (дата звернення 07.02.2023).
12. Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет : підручник. 2-ге вид., виправл. Київ : Знання, 2012. 262 с.
13. Статкевич Л. П. Форми реалізації інтертекстуальності в тексті

художнього твору. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Філологія.* Харків. 2011. № 936. Вип. 61. С. 285–288.

14. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики : Словник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.

15. Хміль Ф. І. Ділове спілкування : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ : Академвидав, 2004. 281 с.

16. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування : навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Вікар, 2003. 208 с.

17. Beckwith H. *Selling The Invisible.* London :Little Brown Book Group, 2012, 256 p.

18. Berridge G, James A. *Dictionary of Diplomacy: Second Edition.* Macmillan, 2003. 296 p.

Інформаційні ресурси:

1. Діловий етикет. URL: <http://eti3.ru/dilovij-etiket.html>.

2. Національний етикет. URL: <http://etuket.com/national>.

3. Національні особливості туризму. URL: <http://tursvit.info/natsionalni-osoblyvosti-etyketu>.

4. Положення про Державний Протокол та Церемоніал України від 22.08.2002 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/746/2002>.

ДОДАТОК А1

Орієнтовні питання до підсумкового тестування

1. Історія етикету традиційно ототожнюється з епохою:

- а) Середньовіччя;
- б) Античної Греції;
- в) Ренесансу;
- г) інформаційного суспільства.

2. Дипломатичний етикет базується на принципах:

- а) верховенства права;
- б) моралі та патріотичного виховання;
- в) національної ідентичності;
- г) столового етикету;
- д) принципах церемоніалу, національної ідентичності та морального звичаєвого права.

3. Основне правило столового етикету вимагає:

- а) сервірувати стіл за принципом «підходу до тарілки»;
- б) сервірувати стіл за принципом «відходу від тарілки»;
- в) не їти руками жодні продукти;
- г) ділитися шматками з сусідами за столом;
- д) голосно вимовляти побажання;
- є) не класти лікті на стіл.

4. Під час зустрічі з коронованою особою журналісту заборонено:

- а) ставити запитання;
- б) кричати вітальні вигуки;
- в) торкатися особи;
- г) фотографувати та здійснювати відеозйомку;
- д) одягатися в аналогічний кольоровий відтінок.

5. Беручи інтерв'ю у представника іншої релігійної групи, журналіст має право:

- а) не просити благословення;
- б) попередньо озвучити перелік робочих запитань;
- в) критично відгукуватися про події, пов'язані із цією релігійною спільнотою;
- г) цитувати релігійні догмати.

6. Домовляючись про інтерв'ю з представником дипломатичного корпусу, необхідно:

- а) контактувати з прес-службою;
- б) знайти в соціальній мережі особу з дипломатичного корпусу та безпосередньо контактувати з нею;
- в) чекати, поки представники служби самостійно запросять на інтерв'ю.

7. Спілкуючись з представником іншої національності за межами власної країни, необхідно:

- а) просити дозволу на фото, -відеозйомку;

б) приходити на зустріч лише у супроводі представників дипломатичного корпусу;

в) одягати національний одяг іншої країни;

г) розмовляти виключно іноземною мовою країни-перебування або міжнародними мовами.

8. Під час дипломатичного прийому запрошений журналіст має:

а) вітатися з кожним гостем;

б) просити дозвіл на зйомку без попередньої акредитації;

в) знімати прихованою камерою;

г) проводити записи;

д) встановлювати ділові та дружні контакти.

9. У своїй роботі журналіст керується вимогами до:

а) професійного, військового, столового етикету;

б) траурного та весільного етикету;

в) ділового, професійного, наукового етикету;

г) «вихідного дня», ділового, професійного, наукового етикету.

10. Найбільш «активним» видом етикету в залежності від частоти змін, є:

а) мовний;

б) науковий;

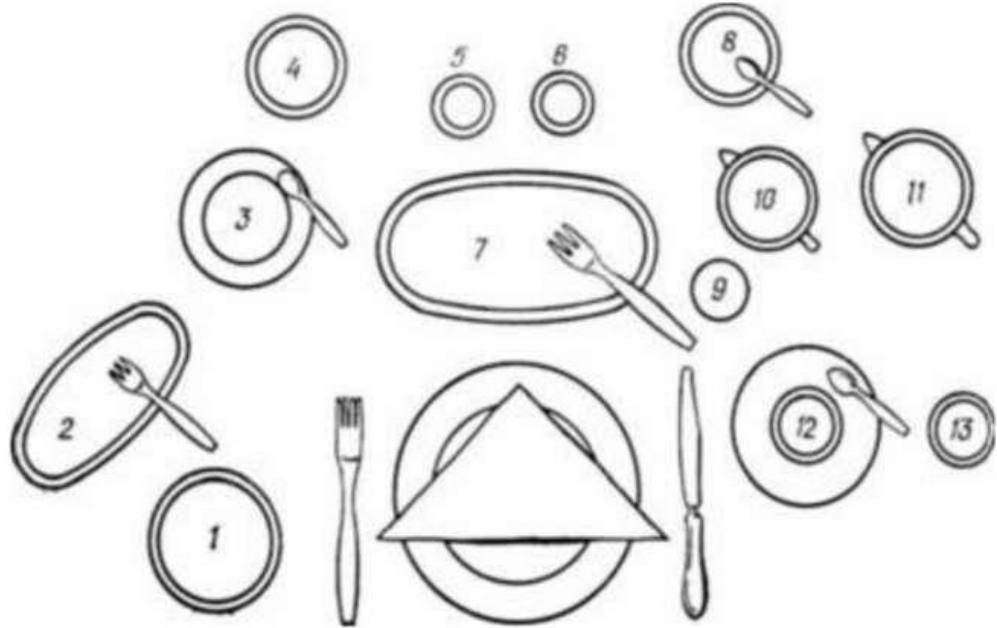
в) професійний;

г) мовний, телефонний та професійний;

д) столовий.

ДОДАТОК А2**Візуалізація сервірування столу (із обов'язковим підписом)****Сервірування столу для сніданку з кількох страв:**

- 1 - хліб; 2 - сир; 3 - яйце; 4 - масло; 5 - гірчиця; 6 - сіль; 7 - холодна закуска; 8 - джем; 9 - фужер; 10 - молоко; 11 - кава в кавнику; 12 - чашка; 13 - цукор

ДОДАТОК Б

Зібрані норми ділового етикету, актуальні для масмедійної діяльності та комунікації у рамках здобуття вищої освіти

1. Поважайте час адресата. Ваш лист, надісланий на електронну пошту, має бути чіткий і зрозумілий. Якщо суть не вмістилася у перший абзац, лист складений невдало.

2. Інколи за потреби можна написати повідомлення у месенджері із вказівкою про відправлений лист та запитати, чи отримав його адресат.

3. Вкладайте в один лист лише одну справу. Не слід змішувати одні питання з іншими, а тим паче робити перелік нагальних запитань. Це може заплутати адресата, і він неправильно зрозуміє викладену в листі інформацію. Це також створює відчуття насиченості, некомфортності та токсичності на роботі.

4. Лист повинен бути структурованим. Виділяйте принципові моменти, важливі посилання розміщуйте в окремому рядку з коментарем.

5. Позначайте часові проміжки (реченці, дедлайни). Якщо завдання не може чекати, краще вказати терміни її виконання. Це допоможе адресату зрозуміти пріоритетність завдань і спланувати роботу.

6. Додавайте допоміжні супутні матеріали до листа у вигляді вкладень, але, як правило, не більше двох – трьох. Це прискорить виконання завдання, оскільки працівник не витратить час на пошук необхідних для роботи таблиць і документів.

7. Не пишіть лист, або повідомлення у месенджери, стосовно організаційних питань, якщо їх можна обговорити телефоном чи особисто за п'ять хвилин. У деяких колективах прийнято попередньо перед дзвінком керівнику писати у приватні, запитуючи зручний час для розмови. Намагайтесь уникати особистих висловлювань, а тим паче некоректних, у спільних чатах та навіть персональних переписках, оскільки абонент може їх зберегти, що у подальшому негативно відобразиться на професійній репутації.

8. Будьте ввічливим не на словах. Намагайтесь уникати порожніх, критичних, часом особисто-токсичних слів. Краще висловити повагу реальною турботою про читача – перевірте правильність написання його ім'я, зокрема у кличному відмінку. Деякі сервіси автовиправлень змінюють імена, яких не розпізнали, на більш звичні схожі варіанти.

9. Пишіть лише те, чим можна поділитись. Уникайте таких формулювань і слів, за які вам буде некомфортно перед колегами, якщо ваш лист буде переслано, або він стане доступним.

10. При пересилання листа у тексті приберіть зайві підписи, виділення, що вказують на маршрут переадресації. На початку можете додати, що робите розсилку на прохання когось.

11. Не пишіть в неробочий (бізнес) час, який, як правило, з восьмої ранку до сьомої вечора. Поважайте спокій і особисте життя своїх працівників, колег і партнерів. Комунікація у вихідні дні має бути продиктована надзвичайним приводом, розв'язання якого не може зачекати. Проте варто перепросити у колег, якщо пишете їм у такий час.

12. У журналістській практиці намагайтесь шукати усім зручний час для зустрічей.

13. У жодному випадку, будучи на посаді керівника (редактора, продюсера) не застосовуйте метод публічного приниження працівників, навіть, якщо вони виконали свою роботу, на вашу думку погано. Зауваження варто висловлювати один на один, предметно вказуючи, що саме не так.

14. Публічна похвала за заслужений результат є позитивним способом для налагодження ефективних зв'язків із колективом, мотивацією продовжувати роботи краще.

15. За можливості видозмінійте роботи, завдання, аби було психологічно комфортно їх виконувати, особливо на регулярній основі. Це позитивно відобразиться на якості та затраченому часі.

Навчально-методичне видання
(українською мовою)

Рогова Тетяна Арнольдівна

ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ ЕТИКЕТ

Методичні рекомендації до самостійної роботи
для здобувачів ступеня вищої освіти магістра
спеціальності «Журналістика»
освітньо-професійної програми
«Журналістика»
(заочна форма здобуття освіти)

Рецензент *А. І. Тернова*

Відповідальний за випуск *Л. В. Чернявська*

Коректор *Т. А. Рогова*